

ความสัมพันธ์ระหว่างการเมืองกับการศึกษาในสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์

ในสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้มีการริเริ่มพัฒนาการศึกษาอย่างจริงจังในระดับต่าง ๆ ถึงแม้ว่าจะยังไม่ปรากฏเห็นผลได้ชัดในระยะเริ่มแรกนี้ แต่ก็ยังเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาที่จะได้กระทำต่อไปในภายหน้า เพราะว่าได้มีการวางรากฐานของการพัฒนาเหล่านั้นลงไว้อย่างมั่นคง กล่าวคือ มีแผนระยะยาวในการปรับปรุงการอุดมศึกษาว่าจะสร้างสถาบันการศึกษาชั้นสูงต่อไปที่ไหน อย่างไรบ้าง ได้เริ่มต้นปรับปรุงการฝึกหัดครูอย่างเป็นล่ำเป็นสัน เพื่อให้ได้ปริมาณและคุณภาพของครูเพียงพอกับปริมาณนักเรียนที่เพิ่มขึ้นอย่างมากมาย ได้มีการจัดตั้งสถานศึกษาอาชีวะเพิ่มเติมขึ้นอีกหลายแห่ง และมีโครงการกู้เงินเพื่อพัฒนาการอาชีวศึกษาระยะยาว ตลอดจนการจัดตั้งสำนักงานวางแผนการศึกษาขึ้นเพื่อปรับปรุงโครงการให้เหมาะสมกับเหตุการณ์และเป็นเครื่องมือในการที่จะวางแผนพัฒนาการศึกษาในระยะต่าง ๆ พัฒนาการศึกษานี้ของชาติในสมัยนี้นับว่าเป็นครั้งแรกที่ได้มีการดำเนินการศึกษาของชาติอย่างเป็น "ระบบ" คือมีการวางแผนการศึกษาของชาติ โครงการการศึกษา ตลอดจนสร้างหลักสูตรการศึกษาขึ้น และประกาศใช้ในคราวเดียวกัน

การดำเนินการศึกษาของชาติดังกล่าวนี้เป็นผลมาจากนโยบายทางการเมืองของรัฐบาล โดยเฉพาะผู้นำทางการเมืองเป็นสำคัญ* กล่าวคือ คณะปฏิวัติได้กำหนดแผนการศึกษาเป็นแผนการสำคัญอย่างหนึ่งในการปฏิวัติ และเพื่อให้การวางแผน

---

* นับว่าเป็นปกติที่การศึกษาจะต้องมีพัฒนาการพื้นฐานมาก่อน พื้นฐานการศึกษาในสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ คุรายละเอียดได้จาก กระทรวงศึกษาธิการ, 200 ปีของการศึกษาไทย (พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2526) และ "ความเคลื่อนไหวที่จะปรับปรุงการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ช่วง พ.ศ. 2500-2501" คุรายละเอียดได้จาก หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล, การศึกษาปริทรรศน์และโครงการการศึกษาในส่วนภูมิภาค (ธนบุรี : โรงเรียนการช่างวุฒิชিক্ষา, 2501).

การศึกษาของชาติเป็นไปตามนโยบาย จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงได้ตั้งสภาการศึกษาแห่งชาติขึ้น เพื่อวางแผนการศึกษาชาติ และโครงการการศึกษาต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ ประการสำคัญ รัฐได้สร้างหลักสูตรสามัญศึกษาขึ้นใช้ทั่วประเทศเพื่อสร้างทรัพยากรบุคคลรุ่นใหม่ หลักสูตรการศึกษาดังกล่าวได้บรรจุ "อุดมการณ์ทางการเมือง" เพื่อกล่อมเกลานักเรียนให้เป็นพลเมืองดีในระบบการปกครองของรัฐด้วย

แนวคิดทางการศึกษาของคณะปฏิวัติ

การศึกษาเป็นนโยบายสำคัญอย่างหนึ่งในการปฏิวัติ หลวงวิจิตรวาทการ ผู้ซึ่งเป็นกำลังสำคัญในการวางแผนการต่าง ๆ ของคณะปฏิวัติมีความเห็นว่า การปฏิวัตินั้นจะประสบความสำเร็จได้นอกจากจะต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมแล้ว ยังจะต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงบุคคลในสังคม จึงจะทำให้การปฏิวัตินั้นประสบความสำเร็จ หลวงวิจิตรวาทการได้บรรยายเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ว่า

งานปฏิวัติอาจเริ่มต้นด้วยรัฐประหาร คือ Coup d'Etat แต่ทว่ารัฐประหารคงถือว่าการเริ่มเปิดฉากงานปฏิวัติเท่านั้น เมื่องานรัฐประหารเสร็จแล้ว งานปฏิวัติยังต้องทำต่อไปอีกเป็นแรมปี อย่างเดียวกับในประเทศของเรา งานรัฐประหารคือ Coup d'Etat ทำเสร็จในเวลา 2-3 ชั่วโมง ส่วนงานปฏิวัติยังต้องทำมากขึ้นจนทุกวันนี้และก็ยังไม่เสร็จ อาจจะต้องทำกันต่อไปอีกหลายปี งานปฏิวัติมีช่องทางที่เสร็จง่าย ๆ . . . ก็เพราะวางแผนปฏิวัติเป็นงานซึ่งต้องไม่เฉพาะแต่เปลี่ยนระบอบการปกครอง เปลี่ยนระบอบการเศรษฐกิจ การคลัง เท่านั้น งานปฏิวัติยังจะต้องทำให้ตลอดถึงการเปลี่ยนลักษณะนิสัยใจคอคน¹

ด้วยเหตุดังกล่าวคณะปฏิวัติจึงให้ความสำคัญในการที่จะปรับปรุงลักษณะนิสัยของพลเมืองภายในชาติ ซึ่งการศึกษาเป็นกลไกสำคัญในการดำเนินการ ดังที่หลวงวิจิตรวาทการได้บรรยายในการประชุมปลัดจังหวัดและนายอำเภอทั่วราชอาณาจักร ในวันที่ 27 เมษายน - 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2502 ดังนี้

¹หลวงวิจิตรวาทการ, รวมปาฐกถา (กรุงเทพฯ : องค์การคำคุณฐา, 2513), หน้า 260.

ปฏิวัตินั้นเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ซับซ้อน ส่วนรัฐประหารเป็นแต่เพียงการเปลี่ยนมือผู้กุมอำนาจเท่านั้น ความสำคัญของเรื่องมนุษยปฏิวัตินั้นอยู่ที่ "คน" ประเทศต่าง ๆ ที่ได้รับความเสียหายจากภัยสงครามอย่างหนักแต่สามารถฟื้นตัวได้ มีความเข้มแข็งในทางเศรษฐกิจภายในระยะเวลาอันสั้น ก็เนื่องจากคนของเขาดี สำหรับประเทศไทยเรา คนยังไม่พร้อมจึงต้องส่งเสริมการศึกษาให้ถึงขนาด²

สำหรับวิธีการจัดการศึกษานั้น คณะปฏิวัติมีความเห็นว่า การศึกษานอกจากจะดำเนินไปเพื่อพัฒนาทางด้านการศึกษาแล้ว การศึกษายังต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสนับสนุนความมั่นคงของรัฐในด้านการเมืองการปกครอง ดังที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้กล่าวถึงแนวทางดังกล่าวนี้ที่สภาการศึกษาแห่งชาติ ว่า

แผนการศึกษาจะเป็นอย่างไร ต้องคำนึงถึงชีวิตเศรษฐกิจของชาติ แผนการเศรษฐกิจจะวางอย่างไรต้องคำนึงว่าการศึกษาของเราไปใดแค่ไหน งานสูงอย่างนี้จะเดินคู่กันไป ส่วนที่จำต้องสอดคล้องกับการปกครองนั้นก็เนื่องจากที่ชาติไทยเราบางส่วนมีลัทธิ ศาสนา และวัฒนธรรม แตกต่างกันไป ทุกกันตรง ๆ ว่าพื้นของของเราใน 4 จังหวัดภาคใต้ซึ่งเรารักและห่วงใยเป็นอย่างยิ่งนั้น เราต้องคำนึงถึงพฤติการณ์ทางลัทธิศาสนาและวัฒนธรรม และจะต้องวางแผนและโครงการพิเศษให้สอดคล้องกับการปกครอง ฉะนั้นเรื่องวางแผนและโครงการศึกษาจึงต้องคิดให้รอบคอบ ไม่ใช่เพ่งเล็งแต่เฉพาะในแง่การศึกษาอย่างเดียว³

จึงเห็นได้ว่า การศึกษาเป็นทั้งแผนการและกลไกที่จะทำให้การปฏิวัติบรรลุเป้าประสงค์ โดยเฉพาะการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับแผนการ เศรษฐกิจและแผนการเมืองการปกครอง ค่ายเหตุดังกล่าวนี้คณะปฏิวัติจึงต้องการที่จะให้การ เศรษฐกิจการเมือง การปกครอง และการศึกษา ดำเนินไปอย่างสอดคล้องสนับสนุนซึ่งกันและกัน

² หลวงวิจิตรวาทการ, "การบรรยายการประชุมปลัดจังหวัดและนายอำเภอหัวราชอาณาจักร" ใน รัฐสภาสาร 78 (2 เมษายน 2502) : หน้า 105-112.

³ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์, "คำปราศรัยในวันเปิดสภาการศึกษาแห่งชาติ" ใน ประมวลสุนทรพจน์ของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ พ.ศ. 2502-2504, หน้า 32-33.

การดำเนินการทางการศึกษาของคณะปฏิวัติ

เนื่องจากการศึกษามีความสำคัญทั้งในค่านแผนการและกลไกที่จะทำให้ การปฏิวัติบรรลุเป้าหมาย คณะปฏิวัติจึงได้จัดตั้งสภาการศึกษาแห่งชาติ เพื่อวางแผน การศึกษาแห่งชาติและโครงการการศึกษาต่าง ๆ ให้เป็นไปตามนโยบาย ดังต่อไปนี้

สภาการศึกษาแห่งชาติ

การตราพระราชบัญญัติสภาการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2502 เป็นวิธีการ ที่สำคัญที่ทำให้คณะปฏิวัติสามารถควบคุมการศึกษาของชาติให้ดำเนินไปตามนโยบาย กล่าวคือ ภายหลังจากที่มีการปฏิวัติ 20 ตุลาคม 2501 หลวงวิจิตรวาทการได้เชิญ ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ของกระทรวงศึกษาธิการ เข้าพบเพื่อหารือในการที่จะปรับปรุง การศึกษาของชาติ ในที่สุดที่ประชุมได้มีความเห็นว่าควรปรับปรุงแผนการศึกษาแห่งชาติ เพราะเป็นแผนการศึกษาที่ใช่มานานแล้ว ค้วยเหตุดังกล่าว จึงได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณาปรับปรุงแผนการศึกษาในกองบัญชาการคณะปฏิวัติ โดยมีหลวง วิจิตรวาทการเป็นประธาน และกรรมการคือหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล พลโทกฤษ บุญณกันต์ พลตรีเชษฐา นิมิบุตร นายนาค เทพหัสดิน ณ อยุธยา คร.ก่าแห่ง พลาญกูร คร.พิศ บัญยาลักษณ์ นางอัมพร มีสุข นายจรูญ วงศ์สายัณห์ (กรรมการ และเลขานุการ) โดยมี พลโทพระยาศรีวิธานนิเทศ พระศิริฉัตรวิศกรรม และ หลวงสุวรรณวาจกกสิกิจ เป็นคณะกรรมการที่ปรึกษา⁴

คณะกรรมการดังกล่าวได้ดำเนินการพิจารณาปรับปรุงแผนการศึกษาชาติ ได้ระยะเวลาหนึ่ง ต่อมาได้มีการประกาศพระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการสำนัก นายกรัฐมนตรี พุทธศักราช 2502 ซึ่งส่วนหนึ่งได้โอนมหาวิทยาลัยจากกระทรวงต่าง ๆ มาสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี คือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จากกระทรวงศึกษาธิการ มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ จากกระทรวงสาธารณสุข มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จาก กระทรวงเกษตร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จากกระทรวงศึกษาธิการ และมหาวิทยาลัย

⁴คำสั่งกองบัญชาการคณะปฏิวัติ ที่ 30/2501 ลงวันที่ 5 ธันวาคม 2501 เรื่องแต่งตั้งคณะกรรมการและที่ปรึกษาพิจารณาปรับปรุงแผนการศึกษา.

คือปลากร ซึ่งโอนมาสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ เพราะยุบเลิกกระทรวงวัฒนธรรม การ
โอนมหาวิทยาลัยมาสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรีมีผลต่อการประกาศพระราชบัญญัติสภา
การศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2502 เพื่อที่จะให้การศึกษาชาติในทุกระดับอยู่ภายใต้
การควบคุมของสำนักนายกรัฐมนตรี ดังข้อความในตอนท้ายของพระราชบัญญัติสภาการ
ศึกษาแห่งชาติ ดังนี้

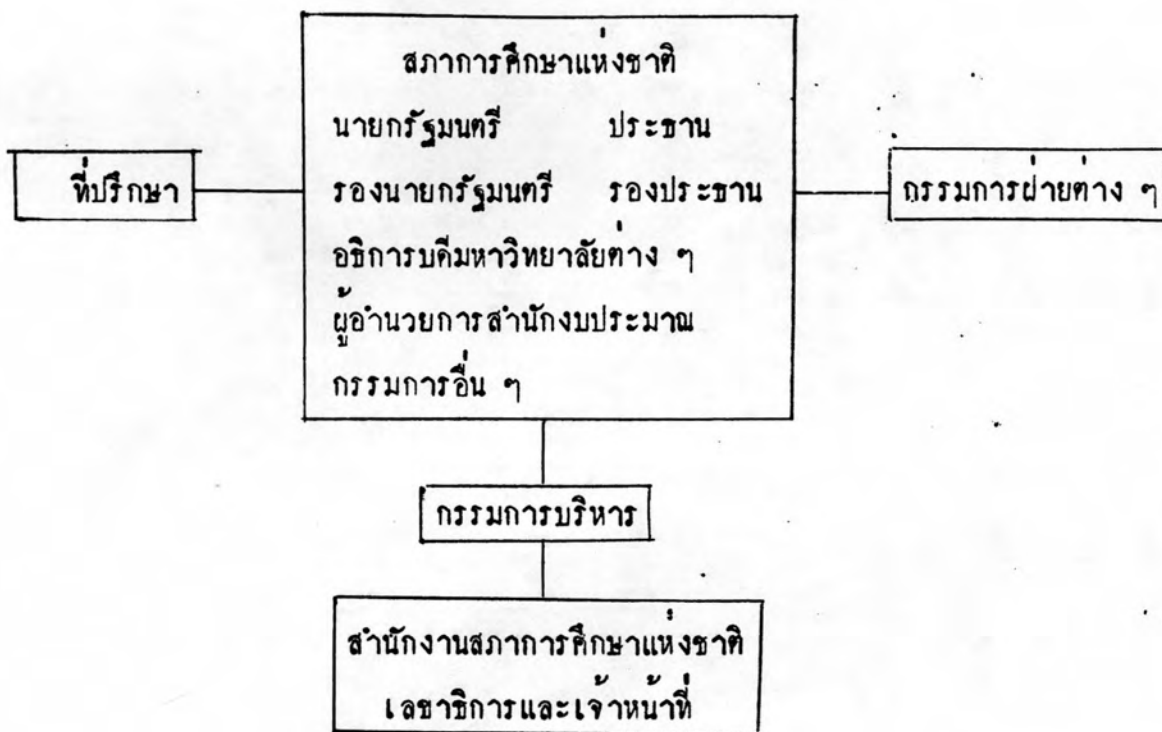
เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ เนื่องจากพระราชบัญญัติ
จัดระเบียบราชการสำนักนายกรัฐมนตรี พุทธศักราช 2502 ได้โอนกิจการของ
สภามหาวิทยาลัยแห่งชาติมารวมไว้ในสภาการศึกษาแห่งชาติ แต่กฎหมายที่บัญญัติ
ถึงอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการนี้ ได้บัญญัติควบคุมเฉพาะในส่วนกิจการของมหาวิทยาลัย
เท่านั้นเพื่อให้การศึกษาของชาติอยู่ในระดับที่มีมาตรฐานดียิ่งขึ้น สมควรให้มีการ
ควบคุมกิจการการศึกษาโดยทั่วไปของชาติด้วย⁵

สภาการศึกษาแห่งชาติสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรีมีนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน
คณะกรรมการซึ่งคณะรัฐมนตรีแต่งตั้ง 67 คน รัฐมนตรีที่ปรึกษา 8 ท่าน ทั้งนี้จาก
กระทรวงที่เกี่ยวข้องและมีคณะกรรมการบริหารอีก 9 ท่าน หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล
ได้รับแต่งตั้งให้เป็นประธานกรรมการบริหาร สภาการศึกษาแห่งชาติ มีสำนักงาน
เลขาธิการ มีฐานะเป็นกรม ๆ หนึ่งในสำนักนายกรัฐมนตรี จึงเห็นได้ว่าตามสายงาน
ของสภาการศึกษาแห่งชาติ การศึกษาของชาติจึงอยู่ภายใต้การควบคุมของจอมพลสฤษดิ์
ธนะรัชต์ ดังแผนผังต่อไปนี้

---

⁵พระราชบัญญัติสภาการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2502, คัดจากราชกิจจานุ
เบกษา เล่มที่ 76 ตอนที่ 85 2 กันยายน 2502 ฉบับพิเศษ, หน้า 1-8.

๑. องค์ประกอบของสภาการศึกษาแห่งชาติ

ที่มา

กจช., เอกสารส่วนบุคคลของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล, สบ. 5.9/1 ,
เรื่อง กรมการบริหารสภาการศึกษาแห่งชาติ

นอกจากสายงานการบริหารสภาการศึกษาแห่งชาติจะอยู่ภายใต้การควบคุมของนายกรัฐมนตรีแล้ว การวางแผนการศึกษาแห่งชาติและโครงการการศึกษา ซึ่งเป็นหน้าที่สำคัญของสภาการศึกษาแห่งชาติในเวลานั้นก็ดำเนินการไปภายใต้การควบคุมของคณะปฏิวัติ กล่าวคือ ตามข้อบัญญัติของสภาการศึกษาแห่งชาติได้กำหนดให้คณะกรรมการบริหารสภาการศึกษาแห่งชาติ มีหน้าที่วางแผนการศึกษาและโครงการการศึกษา คณะกรรมการบริหารสภาศึกษานี้แต่งตั้งโดยคณะรัฐมนตรี ประกอบด้วยหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล (ประธานกรรมการ) หลวงวิจิตรวาทการ นายถนอม นีละนิธิ นายสมทบ สุวรรณสุทธิ หลวงพิพาทกัญพิทยาเกท นายพิศ บัญยาลักษณ์ นางอัมพร มีสุข นายจรูญ วงศ์สายัณห์ และ นายกำแหง พลากร เป็นกรรมการโดยตำแหน่ง⁶ คณะกรรมการบริหารสภาการศึกษาชาติที่แต่งตั้งขึ้นใหม่นี้เป็นบุคคลเดียวกับคณะกรรมการพิจารณาปรับปรุงแผนการศึกษาในกองบัญชาการคณะปฏิวัติถึง 6 ท่าน คณะกรรมการบริหารสภาการศึกษาแห่งชาติเป็นผู้ดำเนินการวางแผนการศึกษาชาติและโครงการการศึกษา จากนั้นจึงนำเสนอสภาการศึกษาแห่งชาติให้พิจารณาแล้วนำเสนอคณะรัฐมนตรีเพื่อประกาศเป็นพระบรมราชโองการ

จึงเห็นได้ว่าจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เข้าควบคุมการศึกษาของชาติโดยการตั้งสภาการศึกษาแห่งชาติ นายกรัฐมนตรีเป็นประธานกรรมการ แผนการศึกษาและโครงการศึกษาก็ล้วนแต่เป็นบุคคลของคณะปฏิวัติโดยตรง สภาการศึกษาแห่งชาติที่ตั้งขึ้นนี้เท่ากับเป็นการรับรองแผนการศึกษาของคณะปฏิวัติในทางนิตินัยด้วย คงมีผู้ตั้งข้อสังเกตไว้ดังนี้

ภายหลังรัฐประหารเมื่อตุลาคม 2501 ขึ้นแล้ว ได้เกิดความรู้สึกขึ้นในระหว่างบุคคลผู้รับผิดชอบต่อประเทศชาติว่า การเศรษฐกิจและการศึกษาเป็นเรื่องสำคัญยิ่ง เพราะเป็นรากฐานของความเจริญและความมั่นคงของประเทศชาติ การจัดการศึกษาของชาติควรจะมีใครมารับการพิจารณากำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์ จากบุคคลผู้ทรงคุณวุฒิอื่น ๆ นอกเหนือจากรัฐบาลและเจ้าหน้าที่กระทรวงศึกษาธิการ จึงได้สถาปนาสภาการศึกษาแห่งชาติเพื่อวางแผนการศึกษาชาติหนึ่ง และจัดทำ

⁶ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสารส่วนบุคคลของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล, สบ.5.9/1 เรื่องกรรมการบริหารสภาการศึกษาแห่งชาติ.

โครงการการศึกษาหนึ่ง งานทั้งสองนี้สภาการศึกษาแห่งชาติจะรับผิดชอบในทาง
นิติบัญญัติ ส่วนในทางปฏิบัติเป็นหน้าที่ของกระทรวงศึกษาธิการ เป็นผู้เตรียมงานให้
กรรมการสภาการศึกษาแห่งชาติพิจารณาเพื่อความเหมาะสมและถูกต้องตาม
กฎหมาย⁷

อย่างไรก็ตาม การที่ผู้นำทางการเมืองเข้ามาควบคุมการศึกษาเช่นนี้ อาจ
จะทำให้เกิดความไม่พอใจโดยเฉพาะอย่างยิ่งกระทรวงศึกษาธิการ ดังที่เคยได้เกิด
ความขัดแย้งมาแล้วในกรณีแบบเรียนเบสิกในปี พ.ศ. 2498 อันเป็นผลสืบเนื่องมา
ตั้งแต่ พ.ศ. 2495 พลเอกมังกร พรหมโยธี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
ในขณะนั้นได้ตั้งกรมวิชาการเพื่อทำหน้าที่เหมือน "เสนาธิการกองทัพ" กรมวิชาการ
นี้ได้โอนกองวิชาการหรือส่วนของกองในทางวิชาการจากกรมสามัญศึกษา กรมวิสามัญ
ศึกษาและกรมอาชีวศึกษามารวมกันเป็นกรมใหม่ มีหน้าที่รวบรวมสถิติ ทำรายงาน
การศึกษา ตรวจสอบและค้นคว้าจัดทำหลักสูตรและแบบเรียน อุปกรณ์การสอน เป็นต้น
ในครั้งนั้นพลเอกมังกร พรหมโยธีได้คัดค้านใจแต่ทั้งหลวงกวีวิทย์โยพาร (ที่ ศูนย์)
หัวหน้ากองวิชาการของกรมอาชีวศึกษาขึ้นเป็นอธิบดีกรมวิชาการ ท่ามกลางความ
ไม่เห็นด้วยของข้าราชการชั้นผู้ใหญ่อื่น ๆ ในกระทรวงศึกษาธิการ เป็นเหตุให้กรม
วิชาการไม่ได้รับความร่วมมือเท่าที่ควรจากงานที่เกี่ยวข้องกับกรมอื่น ๆ ในกระทรวง

ความขัดแย้งระหว่างพลเอกมังกร พรหมโยธี กรมวิชาการ กับ ข้าราชการ
ส่วนใหญ่ในกระทรวงศึกษาธิการเห็นได้ชัดเจนในปี พ.ศ. 2498 เนื่องจากมีการ
ประกาศใช้หลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2498 ซึ่งกรมวิชาการโดยหลวงกวีวิทย์โยพาร
ได้จัดทำแบบเรียนเบสิก* ออกประกาศใช้ทั่วประเทศพร้อมหลักสูตร อาศัยอำนาจ
ของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการอนุมัติใช้ โดยมีใค้นำเสนอปลัดกระทรวง
ศึกษาธิการตามขั้นตอน แบบเรียนเบสิกถูกต่อต้านจากหลายฝ่าย ทั้งจากนักการเมือง

---

⁷หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา, คู่มือนิเทศการศึกษา 2503
(พระนคร : โรงพิมพ์พานิชกิจ, 2504), หน้า 161-162.

* แบบเรียนเบสิก เป็นแบบเรียนการสอนอ่านภาษาไทยเป็นคำ และประโยค
ซึ่งเป็นการยกเลิกรูปวิธีการสอนอ่านภาษาไทยที่เคยใช้กันมานานด้วยวิธีการการแจกแม่.

พรรคเสรีมบังคับศิลา รวมทั้งข้าราชการในกระทรวงศึกษาธิการ จนแบบเรียนคังกล่าว ต้องยกเลิกหลังจากประกาศใช้เพียง 5 เดือนเท่านั้น⁸

เพื่อป้องกันมิให้เกิดปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นอันเนื่องมาจากผู้นำทางการเมือง เข้าไปควบคุมการศึกษา คณะปฏิวัติจึงแต่งตั้งหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ผู้ซึ่งเป็นที่รักใคร่นับถือของข้าราชการในกระทรวงศึกษาธิการ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งนอกจากที่คณะปฏิวัติจะได้อุบัติที่มีความรู้ความสามารถมา "ร่วม" พัฒนาการศึกษาแล้ว ยังสามารถที่จะขจัดหรือลดความขัดแย้งที่อาจจะเกิดขึ้นได้ ดังที่นายจรูญ วงศ์สายัณห์ ได้แสดงความคิดเห็นไว้ดังนี้

เมื่อมีการตั้งรัฐบาลเป็นการถาวรภายใต้ความเป็นนายกรัฐมนตรีของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการเดิมเมื่อครั้งคณะทหารทำ รัฐประหาร ผู้ซึ่งเคยเป็นปลัดกระทรวงมาก่อนนั้นก็โคกกลับมาเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการตามเดิม ท่านเป็นผู้ทรงคุณธรรมสูง เป็นที่รักใคร่ของ ข้าราชการโดยทั่วไป ถ้างานจึงดำเนินต่อไปตามปกติ ประกอบกับปลัดกระทรวง ก็เป็นผู้ที่มีคุณธรรมสูงเป็นที่เคารพรักใคร่ของข้าราชการทั่วไปเช่นกัน และเป็นผู้ มีความสามารถในการประสานงานของกรมต่าง ๆ หรือขจัดความขัดแย้งที่ อาจจะเกิดขึ้นได้เป็นอย่างดี⁹

นอกจากที่จะแต่งตั้ง หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวง ศึกษาธิการ ซึ่งช่วยขจัดความขัดแย้งที่อาจจะเกิดขึ้นแล้ว การที่คณะปฏิวัติได้นำบุคคลใน กระทรวงศึกษาธิการอีกหลายท่านเป็นกรรมการสภาการศึกษาแห่งชาติ ก็นับว่ามีส่วน แก่ไขหรือลดความรู้สึกของข้าราชการในกระทรวงศึกษาว่าถูกควบคุมโดยผู้นำทาง การเมืองได้ ดังที่ พันเอกปิ่น มุกทุกันต์ ได้แสดงความเห็นว่า

กระผมรู้สึกเห็นอกเห็นใจท่านผู้รับผิดชอบทางการศึกษาอย่างมาก เพราะเป็น ระยะเวลาที่สังคมเกิดความปั่นป่วนอย่างมาก ทั้งแต่สงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา และเรื่องสำคัญอีกอย่างหนึ่ง คืออิทธิพลทางการเมือง ข้าราชการการศึกษาต้องจำยอม

⁸ คุรายละเอียดปัญหาเรื่องแบบเรียนเบสิกได้จาก จรูญ วงศ์สายัณห์, ระบบ การศึกษาไทยในระบอบประชาธิปไตย ช่วง พ.ศ. 2475-2520.

⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 49.

รับเอาความศรัทธาความเห็นซึ่งมีใช้ของบุคคลอย่างแท้จริงมาปฏิบัติ แม้นโยบายการศึกษาที่ผ่านสภามหาวิทยาลัยก็ไม่แน่ใจว่าจะมาจากบุคคลประเภทใดบ้าง ครั้นมาบัดนี้นับว่าเป็นยุคทองของกระทรวงศึกษาแล้ว ชาวไทยทั้งชาติก็พลอยหายใจโล่งควย เพราะ ๗๗๗ ทานรัฐมนตรีศึกษาปัจจุบันเป็นลูกศิษย์แท้ เป็นเชิ้อครุรรอยเปอร์เซนต์ ทั้งมีใตหางเหินจากงานศึกษาเลยตั้งแต่คนมา ปัญหาทางนโยบายเมื่อก่อนต้องรับจากสภามหาวิทยาลัย แต่เดี๋ยวนี้ รัฐบาลก็มีสภาการศึกษาแห่งชาติ โดยเฉพาะ บรรดาทานผู้อยู่ในวงการศึกษาที่โคเขาไปนั่งในสภานี้เกือบครึ่งจำนวน และประการสำคัญ ๗๗๗ ทานรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการก็โคค่างตำแหน่งประธานกรรมการบริหารสภาการศึกษาแห่งชาติควย ในทางงบประมาณ กระทรวงศึกษาธิการมาเป็นอันคัมหนึ่ง สรุปแล้วทางการศึกษาของชาติไม่เคยมียุคโคที่ปลอโคไปรงเทายุคนึ กระทบจึงเรียกวา "ยุคทองของการศึกษา"¹⁰

กล่าวโดยสรุป คณะปฏิวัติโคให้ความสำคัญของการศึกษาในฐานะที่เป็นแผนการสำคัญอย่างหนึ่งของกาปฏิวัติ และเป็นกลไกที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายทางเศรษฐกิจและการเมืองการปกครอง ค้วยเหตุผลดังกล่าวจึงโคมีการตราพระราชบัญญัติสภาการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2502 เพื่อจัดตั้งสภาการศึกษาแห่งชาติขึ้นเป็นกลไกในการที่จะควบคุมและคำเนินการจัดการศึกษาให้เป็นไปตามนโยบายของตน ในส่วนค่อไปจะนำเสนอแผนการศึกษาและโครงการการศึกษาว่ามีส่วนสนับสนุนส่งเสริมนโยบายของรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ อย่างไร

แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2503

คณะกรรมการบริหารสภาการศึกษาแห่งชาติ โคใช้เวลาร่างแผนการศึกษาแห่งชาติประมาณ 22 เดือน จึงโคนำเสนอสภาการศึกษาแห่งชาติให้พิจารณาเพื่อนำเสนอคณะรัฐมนตรี จากนั้นโคมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติในวันที่ 20 ตุลาคม 2503 แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2503 มีสาระสำคัญ 3 ประการ คังค่อไปนี้

1. มุ่งหมายที่จะให้เด็กทุกคนโคศึกษาจนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 ความต้องการที่จะขยายการศึกษากา คัมบังคับให้สูงขึ้นเป็น 7 ปีนั้นนับว่าเป็นความพยายามของรัฐบาลที่

¹⁰ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสารส่วนบุคคลของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล สบ.5.9/52 ความเห็นเกี่ยวกับจริยศึกษาของพันเอกปิ่น มุทุกันต์.

ต้องการจะยกระดับความรู้ของพลเมืองให้สูงขึ้นมาตั้งแต่ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 แต่ไม่สามารถที่จะดำเนินการได้เนื่องจากงบประมาณไม่เพียงพอ อย่างไรก็ตาม รัฐบาลก็ได้เตรียมขยายการศึกษาภาคบังคับให้สูงขึ้นกว่าเดิม ด้วยการสร้างมัธยมศึกษาชั้นอีก 1 สายในแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2494 และสามารถจัดตั้งโรงเรียนมัธยมศึกษาได้ครบทุกอำเภอในปี พ.ศ. 2499¹¹

ต่อมาในต้นทศวรรษ 2500 ประชาชนนิยมที่จะศึกษาเล่าเรียนมากขึ้น ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นความพยายามของรัฐที่จะให้ประชาชนมีการศึกษามากขึ้นเพื่อเป็นกำลังในการพัฒนาประเทศ ประกอบกับการประชุมขององค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติที่ การาจี ประเทศปากีสถาน เสนอแนะว่าประเทศทางทวีปเอเชียควรจัดประถมศึกษา 7 ปี เพราะจะทำให้คุณภาพของพลเมืองดีขึ้นอันจะเป็นผลดีต่อการพัฒนาประเทศ¹² ตามแนวคิดที่ว่า

... นักเศรษฐศาสตร์ให้ความสนใจในวิชาการศึกษาในระยะหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เพราะความมอมเหมือดจากการให้ความช่วยเหลือประเทศด้อยพัฒนาของประเทศที่พัฒนาแล้ว เมื่อนักวิชาการมาวิเคราะห์ก็พบว่า ความช่วยเหลือจะเป็นผลดีต่อเมื่อประเทศซึ่งรับความช่วยเหลือมีประชากรที่ใ้ได้รับการศึกษาสูง และมีคนที่ใ้รับการฝึกฝนในสาขาวิชาการต่าง ๆ มากเพียงพอ¹³

นอกจากการยกระดับการศึกษาของพลเมืองเพื่อให้เกิดผลดีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจแล้ว การขยายการศึกษาภาคบังคับออกเป็น 7 ปีนี้ยังเป็นการสนับสนุนการปกครองระบอบประชาธิปไตย ดังที่ เยื่อ วิชัยดิษฐ์ รองปลัดกระทรวงศึกษาธิการในสมัยนั้นได้กล่าวถึงนโยบายการศึกษาในเวลานั้นว่า

¹¹ คุรายละเอียดยในกระทรวงศึกษาธิการ, 200 ปีของการศึกษาไทย.

¹² กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสารส่วนบุคคลของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล สบ.5.9/29 เรื่องรายงานการประชุมคณะกรรมการบริหารสภาการศึกษาแห่งชาติ ครั้งที่ 3/2503.

¹³ กอ สวัสดิ์พาณิชย์, "เศรษฐกิจการศึกษา" ใน บทความที่เกี่ยวกับมัธยมศึกษา (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2513), หน้า 1-8.

1. ต้องการยกระดับการศึกษาพลเมืองทั่วไปให้สูงขึ้น จัดประถมศึกษาเป็น 7 ปี พิจารณาในทุกด้านจะเห็นว่า 4 ปีนั้นไม่พอ เกี่ยวกับประชาธิปไตยสาระสำคัญของเรายังไม่ใคร่ทำกันเลย เช่นในเรื่องความรับผิดชอบ เรายังไม่เกิดหรือเกิดไม่พอ แต่เดิมเรายึดมั่นในเรื่องการรับคำสั่ง เราควรสร้างการรวมการทำงาน มีผู้นำดูตาม เรายังไม่ใคร่ทำกันเลย ดังนั้นจึงส่งเสริมให้เด็กอยู่ในโรงเรียนมากขึ้น เพื่อปลูกฝังสิ่งเหล่านี้ให้แก่เด็ก¹⁴

จึงเห็นได้ว่าสถานการณ์ภายในและภายนอก ล้วนมีส่วนที่ทำให้เกิดการขยายการศึกษาภาคบังคับเป็น 7 ปี ซึ่งการขยายการศึกษาภาคบังคับให้สูงขึ้นนี้มีจุดหมายที่จะส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจและการปกครองในระบอบประชาธิปไตย การขยายประถมศึกษาเป็น 7 ปีนี้จึงทำให้การจัดระบบการศึกษาของไทยเปลี่ยนไปจากเดิม กล่าวคือ การศึกษาแบ่งออกเป็น 4 ระดับ คือ อนุบาลศึกษา ประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา ระดับประถมศึกษาได้เพิ่มจากเดิมเป็น 7 ชั้น แบ่งเป็นประโยคประถมศึกษาตอนต้น 4 ชั้นและตอนปลาย 3 ชั้น ระดับมัธยมศึกษาแบ่งเป็น 2 ตอนคือ ประโยคมัธยมศึกษาตอนต้นซึ่งแบ่งออกเป็น 2 สายได้แก่สายสามัญ 3 ชั้น และสายอาชีพ 1-3 ชั้น ส่วนประโยคมัธยมศึกษาตอนปลายแบ่งออกเป็น 2 สายได้แก่สายสามัญ 2 ชั้น และสายอาชีพ 1-3 ชั้น สำหรับอุดมศึกษาเป็นการศึกษาต่อจากระดับมัธยมศึกษาตอนปลายเป็นการศึกษาวิชาการชั้นสูง

ดังนั้นการขยายการศึกษาภาคบังคับของพลเมืองให้สูงขึ้นจึงสอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจของคณะปฏิวัติ ทั้งยังมีส่วนในการสร้างความชอบธรรมให้แก่คณะปฏิวัติ ภายหลังจากที่คณะกรรมการบริหารสภาการศึกษาฯ เสนอแผนการศึกษามัธยมศึกษาต่อกรรมการสภาการศึกษาแห่งชาติพิจารณาแล้ว จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้รีบให้สัมภาษณ์แก่หนังสือพิมพ์ทันทีเพื่อแสดงให้เห็นถึงความก้าวหน้าของการศึกษา ดังนี้

สิ่งที่เรียกว่าเป็นความก้าวหน้าในการศึกษาจากแผนการศึกษาใหม่นี้ คงได้แก่การเพิ่มจำนวนปีการศึกษาชั้นบังคับเพิ่มขึ้นจากชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เป็นชั้นมัธยมปีที่ 3 ที่ตามแผนการศึกษาใหม่จะเรียกว่า ส.7 ซึ่งเป็นพัฒนาการทางการศึกษาที่น่าพอใจที่สุด เพราะการศึกษาชั้นบังคับที่ใช้อยู่ในปัจจุบันอ่อนคุณภาพและ

¹⁴ เยื่อ วิชัยดิษฐ์, "นโยบายและโครงการศึกษาทั่วไป" ใน วารสารนิคมครุ 4 ฉบับที่ 6 (30 มีนาคม 2505).

คุณวุฒิจนประชาชนที่ได้รับการศึกษาขั้นนี้แทบจะดำรงชีวิตอยู่ไม่ได้ อย่างรวบรัด
เท่าที่ควรจะมี¹⁵

อนึ่ง มีประเด็นที่น่าสังเกตคือ ในการพิจารณาแผนการศึกษาชาติ พุทธศักราช
2503 ในที่ประชุมสภาการศึกษาแห่งชาติได้มีผู้เสนอให้จัดประถมศึกษา 6 ปี ซึ่งจะเป็น
การประหยัดงบประมาณและเป็นการปฏิรูประบบการศึกษาของไทย กล่าวคือ ยกเลิก
ระบบประถมศึกษาของไทยที่จัดมาแต่อดีตและการประถมศึกษา 6 ปีนี้จะต้องสร้าง
หลักสูตรแบบเรียนใหม่ทั้งหมด แต่ในที่สุดการจัดประถมศึกษาก็ยังคงเป็น 7 ปี ด้วย
เหตุผลที่คณะกรรมการบริหารสภาการศึกษาเห็นว่า สะดวกต่อการดำเนินการคือเพียง
เอามัธยมศึกษา 1-3 เค็มมาต่อประถมศึกษา 4 ปีเท่านั้น และยังอ้างว่าเป็นการศึกษา
เบื้องต้นที่ประชาชนทุกคนพึงได้รับ ไม่ควรจะต้องลิดลิตินี้ลงไป ทั้งยังเป็นการสอดคล้อง
กับข้อเสนอขององค์การศึกษาวិทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ¹⁶ การที่
แผนการศึกษานับ พ.ศ. 2503 กำหนดประถมศึกษา 7 ปี แสดงให้เห็นถึงพลังอันรุกฉับ
นิยมที่มีอยู่ในวงการศึกษาของไทย อันเป็นผลกระทบบอย่างหนึ่งในการดำเนินนโยบาย
ของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่ต้องการให้ทุก ๆ ฝ่ายเข้ามาร่วมดำเนินการ ผู้ที่มีวิวุฒิ
และคุณวุฒีย่อมพอใจกับระบบที่ตนได้สร้างไว้ คงมีผู้วิจารณ์ดังนี้

ด้วยเหตุที่เป็นระยะก่อนที่จะมีรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ และมีสถานการณ์ทางการเมือง
อื่น ๆ การปกครองจึงอยู่ในลักษณะไกล่เกลี่ยการเขาไป หน้าที่ของรัฐมนตรีว่า
การกระทรวงก็ไกล่เกลี่ยกับเสนาบดีในระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เป็นอย่างยิ่ง
ถ้าหากว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขระบบต่าง ๆ ก็อาจจะทำได้โดยง่าย แต่
กระทรวงศึกษาธิการก็มิได้มีความเปลี่ยนแปลงแต่อย่างใด อาจเป็นเพราะว่า
ระบบที่เป็นอยู่ ผู้บริหารปัจจุบันก็เป็นผู้ร่วมกันสร้างขึ้นมา ย่อมจะพอใจในระบบ
ที่ตนได้สร้างขึ้นไว้ บางอย่างก็เห็นว่าน่าจะได้มีการเปลี่ยนแปลงก็ไม่ปรากฏว่า
มีผู้สนใจที่จะทำเช่นนั้น¹⁷

¹⁵หนังสือพิมพ์ สยามนิกร ฉบับวันอาทิตย์ 21 กุมภาพันธ์ 2503.

¹⁶จรูญ วงศ์สายัณห์, ระบบการศึกษาไทยในระบอบรัฐธรรมนูญช่วง พ.ศ.
2475-ปัจจุบัน, หน้า 50-51.

¹⁷เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

2. มุ่งหมายที่จะให้ขยายอาชีวศึกษา ดังได้กล่าวมาแล้วว่า การจัดทำอาชีวศึกษา เพื่อส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจนับว่าเป็นนโยบายที่สำคัญของรัฐมาตั้งแต่ภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 แนวนโยบายดังกล่าวได้รับแนวคิดหรือวิธีการจัดการศึกษาจากประเทศสหรัฐอเมริกา ดังจะเห็นได้จากการเพิ่มหลักสูตรเป็นองค์ 4 ของหลักสูตรการศึกษาของไทยในแผนการศึกษา พุทธศักราช 2494¹⁸ การขยายการอาชีวศึกษา และการจัดมัธยมสามัญศึกษา ซึ่งประกอบด้วยวิชาการและอาชีวศึกษา อย่างไรก็ตาม ประชาชนก็ยังนิยมที่จะเรียนต่อในสายวิชาการมากกว่าสายอาชีพ ดังที่หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ได้บันทึกไว้ในคราวไปตรวจราชการที่ภาคใต้ในปี พ.ศ. 2499 ว่า

เห็นมัธยมสามัญศึกษาแห่งนี้แล้ว มีทั้งความพอใจและวิตกกังวล มัธยมสามัญศึกษาเป็นสาระสำคัญของแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2494 . . . แต่วิตกกังวลในข้อที่ว่ายังไม่อยู่ในความนิยมของประชาชน ประชาชนอยากให้เป็นมัธยมวิสามัญมากกว่า อยู่ถูกไหลถูกหลานเรียนภาษาอังกฤษและพีชคณิต ฯลฯ ซึ่งจะทำให้ส่วนมากไปเรียนต่อที่กรุงเทพฯ และหาอาชีพในกรุงเทพฯ¹⁹

เมื่อคณะปฏิวัติมีนโยบายสำคัญคือการพัฒนาเศรษฐกิจ การจัดการอาชีวศึกษา จึงมีความสำคัญมากขึ้น ดังนั้นในแผนการศึกษาชาติ พุทธศักราช 2503 จึงยกเลิกมัธยมวิสามัญซึ่งเน้นวิชาการ เหลือเพียงมัธยมสายสามัญศึกษากับสายอาชีพ นอกจากนี้แผนการศึกษาชาติยังได้สอดแทรกวิชาอาชีพไว้ในการศึกษาทุกระดับเพื่อให้ผู้สำเร็จการศึกษาในแต่ละประโยคมีความคุ้นเคยกับการใช้มือในการทำงาน (หลักสูตร) อันเป็นพื้นฐานของการประกอบอาชีพ ดังที่หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ได้บันทึกไว้ว่า

สอดคล้องเศรษฐกิจ อาชีพ (รับราชการ) แก่ เน้นสายอาชีพหลายสาย กำหนดประโยคที่ประกอบอาชีพได้ เมื่อพิจารณาแผนการศึกษาชาติ ก็จะพบว่าจัดสายอาชีพไว้ตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาเป็นต้นมา และในทุกชั้นที่จบประโยคการศึกษาทุกประโยค

¹⁹ หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล, "จดหมายเหตุนายวันเมื่อไปตรวจราชการภาคใต้" วารสารจันทร์เกษม (10 มกราคม 2499) : 11.

¹⁸ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสารส่วนบุคคลของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล สบ.5.9/29 รายงานการประชุมคณะกรรมการบริหารสภาการศึกษาแห่งชาติ ครั้งที่ 3/28.

มีเครื่องหมายสี่เหลี่ยมเส้นทึบ ระบุไว้ชัดเจนว่า "จบประโยคที่พึงประกอบอาชีพได้"²⁰

3. มุ่งหมายที่จะให้ฟังเรื่องในเรื่องศีลธรรม ในแผนการศึกษาแห่งชาติ 2503 จะเน้นในเรื่องศีลธรรมเพิ่มขึ้น การอธิบายจริยศึกษาซึ่งเป็นองค์ประกอบหนึ่งในหลักการศึกษาก็จะแตกต่างไปจากแผนการศึกษาชาติ พุทธศักราช 2494 กล่าวคือ ในแผนการศึกษาชาติฉบับเดิมจะกล่าวว่า "จริยศึกษาให้มีวัฒนธรรมอันดีงามเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมยิ่งกว่าประโยชน์ส่วนตน" ส่วนในแผนการศึกษาชาติ พุทธศักราช 2503 กล่าวว่า "จริยศึกษาให้มีศีลธรรมและวัฒนธรรม มีหิริโอตตัปปะ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมยิ่งกว่าประโยชน์ส่วนตน" จึงเห็นได้ว่าในค่านิยมจริยศึกษาในแผนการศึกษาชาติ พุทธศักราช 2503 มุ่งเน้นการประพฤติตนตามแนวศีลธรรมเพิ่มขึ้นกว่าเดิม

การที่แผนการศึกษาชาติฉบับใหม่นี้มุ่งเน้นศีลธรรมมากขึ้น นอกจากจะเป็นการสอดคล้องกับนโยบายของคณะปฏิวัติแล้ว ยังพิจารณาได้ว่า เป็นความพยายามที่จะแก้ไขปัญหาความประพฤติกองเยาวชนในสังคมขณะนั้นด้วย กล่าวคือ ในช่วงปลายทศวรรษ 2490 นักเรียนมีความต้องการที่จะศึกษาเล่าเรียนในระดับสูงมากขึ้น ดังรายงานสำรวจความต้องการเกี่ยวกับการศึกษาต่อของนักเรียนชั้นมัธยมปีที่ 6 ปีการศึกษา 2501 สรุปว่า "เด็กมีความตื่นตัวในเรื่องการศึกษากันมากทั้งชายและหญิงถึง 98.26% จากตัวอย่างประชากร 285 คน²¹ แต่เนื่องจากปัญหาที่นักเรียนนิยมเรียนต่อสายวิชาการมากกว่าวิชาชีพ และปัญหาคุณภาพของการศึกษาในภูมิภาคไม่เท่าเทียมกับกรุงเทพมหานคร ทำให้เด็กนักเรียนพากันหลั่งไหลเข้ามาศึกษาในกรุงเทพฯ และชลบุรี เป็นจำนวน

²⁰ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสารส่วนบุคคลของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล, สบ.5.9./29 เรื่องรายงานการประชุมคณะกรรมการบริหารสภาการศึกษาแห่งชาติ ครั้งที่3/2503

²¹ วัฒนา กรกำแหง และ สถาพร พันธุ์มณี, การสำรวจความต้องการเกี่ยวกับการศึกษาต่อของนักเรียนชั้นมัธยมปีที่ 6 ปีการศึกษา 2501 (มปท. : มปป.), หน้า 5.

มาก จนโรงเรียนสังกัดกรมวิสามัญศึกษาต้องเปิดโรงเรียนสองผลัดในปี พ.ศ. 2497²²

เหตุการณ์ดังกล่าวนั้นนอกจากจะเกิดปัญหาทางการศึกษาแล้ว ยังก่อให้เกิดปัญหาต่อตัวนักเรียนและต่อสังคม การเมือง เนื่องจากเด็กนักเรียนเหล่านี้ต้องมาอาศัยหอพัก ห่างไกลผู้ปกครองที่จะคอยดูแลเอาใจใส่ในทุก ๆ ด้าน จึงอาจถูกชักจูงไปในทางที่ผิด มีการเที่ยวเตร่ดูภาพยนตร์ สถานที่หย่อนใจ สถานบริการ หรือจับกลุ่มกันกระทำกิจกรรม ซึ่งส่วนมากเป็นไปในทางที่ผิดศีลธรรมหรือก่อความวุ่นวายความคะนอง ส่วนในทางการเมืองนั้นในสมัยที่มีการพูดอภิปรายทางการเมืองที่ท้องสนามหลวง การเดินขบวน การหาเสียงเลือกตั้ง เด็กก็มีส่วนร่วมเป็นจำนวนมากไม่น้อย²³

ด้วยเหตุดังกล่าว แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2503 จึงเน้นความประพฤติของนักเรียนตามแนวของศีลธรรมทางศาสนามากขึ้น โดยหวังที่จะแก้ไขความประพฤติของนักเรียนโดยให้ใกล้ชิดกับศาสนาตามที่ พันเอกปิ่น มุทุกันต์ ใค้อธิบายเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า

คนไทยต้องเป็นคนมีศาสนา แล้วแต่ผู้ใดจะมีศรัทธาในศาสนาใด ก็ถือเอาหลักธรรมของตนเป็นมาตรฐานความประพฤติ เพราะฉะนั้นคำว่าจริยศึกษาในแผนการศึกษาจึงต้องถือเอาหลักธรรมของศาสนาเป็นมาตรฐาน ไม่ใช่เอาวัฒนธรรมของต่างประเทศหรือความวิปริตของสังคมเป็นมาตรฐาน²⁴

จึงเห็นได้ว่า แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2503 มีสาระสำคัญ 3 ประการ คือ มุ่งหมายที่จะให้เด็กทุกคนได้ศึกษาจนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 มุ่งหมายที่จะขยายการอาชีวศึกษา และเพ่งเล็งในเรื่องศีลธรรม แผนการศึกษาชาตินั้นนอกจากจะดำเนินการตามแนวทางของคณะปฏิวัติแล้ว ยังได้คำนึงสภาพการณ์โดยทั่วไปทั้งภายในและ

²² หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล, การศึกษาปริทรรศน์และโครงการพัฒนาการศึกษาส่วนภูมิภาค, หน้า 19-20.

²³ กองวิจัย กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, หอพักนักเรียน (ธนบุรี : โรงเรียนการช่างวุฒศึกษา แผนกการพิมพ์, 2504), หน้า 1-3.

²⁴ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสารส่วนบุคคลของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล สบ.5.9/52 เรื่องความคิดเห็นเกี่ยวกับจริยศึกษาของพันเอกปิ่น มุทุกันต์.

ภายนอกประเทศ

อย่างไรก็ตาม แผนการศึกษาแม้ว่าจะมีความสำคัญในฐานะที่เป็นแนวทางในการจัดการศึกษาของชาติ แต่ก็เป็นหลักการกว้าง ๆ เพื่อให้เข้าใจการดำเนินการศึกษาในสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มากขึ้น ในส่วนต่อไปจะนำเสนอโครงการการศึกษาซึ่งเป็นโครงการที่จัดขึ้นตามแผนการศึกษาในช่วงเวลาดังกล่าว

โครงการการศึกษาทั่วไป พหุศักราช 2504-2506

พระราชบัญญัติสภาการศึกษาแห่งชาติ นอกจากจะได้อำนาจหน้าที่ให้สภาการศึกษาแห่งชาติวางแผนการศึกษาชาติแล้ว มาตรา 10 (1) ยังกำหนดให้สภาการศึกษาแห่งชาติวางโครงการการศึกษาแห่งชาติให้เหมาะสมกับกาลสมัย และให้สอดคล้องกับแผนการเศรษฐกิจและการปกครอง ในการวางโครงการการศึกษานั้น เนื่องจากสภาพพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติได้กำหนดคงพัฒนาไว้เป็นสองยุคและการจัดการศึกษาก็แบ่งเป็นสองส่วน กระทรวงศึกษาธิการจัดการศึกษาทั่วไปส่วนหนึ่ง ส่วนนายกรัฐมนตรีกิจการศึกษาของมหาวิทยาลัยอีกส่วนหนึ่ง การวางโครงการพัฒนาการศึกษาจึงต้องแบ่งออกเป็นสองส่วน ในที่นี้จะนำเสนอเฉพาะในส่วนการศึกษาทั่วไปของกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงการดำเนินนโยบายวางโครงการการศึกษาของรัฐในระยะช่วงแรกของแผนพัฒนา ประการสำคัญการศึกษาทั่วไปจะเกี่ยวข้องกับพลเมืองทั่วประเทศ

โดยปกติในการจัดการศึกษานั้น รัฐย่อมต้องการจะให้เด็กมีความประพฤติกมีวิชาความรู้ เติบโตขึ้นเป็นพลเมืองดี และมีอาชีพตามแนวที่ปรากฏในแผนการศึกษาแห่งชาติ ด้วยเหตุที่เศรษฐกิจของชาติไม่อำนวยและมีเงินสำหรับพัฒนาในจำนวนที่จำกัดและสถานการณ์เกี่ยวกับการศึกษาในขณะนั้นซึ่งเกิดจากความบกพร่องในอดีต ดังนั้นกระทรวงศึกษาธิการจึงมีความคิดเห็นว่า การที่จะพัฒนาการศึกษาให้ก้าวหน้าต่อไปได้นั้นจำเป็นต้องแก้ไขสถานการณ์เกี่ยวกับการศึกษาในปัจจุบันไปพร้อมกัน ด้วยเหตุนี้ในการวางโครงการการศึกษาจึงได้แบ่งโครงการพัฒนาการศึกษาออกเป็น 3 หมวด คือ หมวดที่ 1 งานที่ปฏิบัติตามแผนการศึกษาแห่งชาติ หมวดที่ 2 งานแก้ไขสถานการณ์เกี่ยวกับการศึกษาในปัจจุบัน และหมวดที่ 3 งานพัฒนาการศึกษาค้นคว้าเพื่อผลตามโครงการในงานหมวดที่หนึ่ง และหมวดที่สอง

หมวดที่หนึ่ง งานที่ปฏิบัติตามแผนการศึกษาแห่งชาติ เป็นโครงการที่จะวางให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของแผนการศึกษาแห่งชาติ ทั้งสามข้อ คือ มุ่งหมายที่จะให้เด็กทุกคนได้ศึกษาจนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 มุ่งหมายที่จะให้ขยายอาชีวศึกษา และมุ่งหมายจะให้เพ่งเล็งในเรื่องศีลธรรมคั้งนี้

1. โครงการขยายการประถมศึกษาเป็น 7 ปี โครงการนี้เป็นโครงการใหญ่เกี่ยวกับนักเรียนจำนวนล้าน กำหนดระยะเวลาจัดทำในระยะสั้น 3-6 ปี ให้สำเร็จย่อมมิได้ จึงจำเป็นที่จะต้องค่อยทำค่อยไป โดยจัดเป็นโครงการระยะยาว แบ่งเป็นโครงการย่อย 2 โครงการ คือ โครงการจัดตั้งโรงเรียนประถมศึกษาตอนปลายและสร้างอาคารเรียน อาคารประกอบ เพื่อให้ให้นักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาตอนต้นได้มีโอกาสศึกษาต่อในชั้นประถมตอนปลาย จึงจำเป็นต้องตั้งโรงเรียนประถมตอนปลายขึ้น ซึ่งอาจเป็นโรงเรียนใหม่หรือขยายชั้นในโรงเรียนประถมศึกษาตอนต้น และโครงการจัดเพิ่มครูให้แก่โรงเรียนประถมศึกษาตอนปลายเดิมที่ขาดแคลนครูและขยายชั้นใหม่ มุ่งหมายที่จะรับนักเรียนประถมตอนปลายให้มากขึ้น

2. โครงการจัดการศึกษาให้สอดคล้องและสนับสนุนการพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ เป็นโครงการที่มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาเศรษฐกิจ เป็นโครงการที่มุ่งส่งเสริมการอาชีวศึกษา โดยคำนึงว่าประเทศไทยเป็นประเทศลัทธิกรรม แต่กำลังจะส่งเสริมอุตสาหกรรมอย่างรีบด่วน รวมทั้งแก้ไขข้อบกพร่องที่คนไทยไม่ค่อยสนใจในกิจการค้าขาย โครงการขยายอาชีวศึกษานี้แบ่งเป็นโครงการย่อย 7 โครงการ โครงการตั้งโรงเรียนเกษตรกรรมสงเคราะห์ที่โดยร่วมมือกับกรมประชาสงเคราะห์ เมื่อประชาชนบุกเบิกที่ดินเพื่อการเกษตร โรงเรียนก็ตามไปให้ความรู้ทางเกษตรกรรมแก่ครอบครัวของกลักร โครงการปรับปรุงขยายโรงเรียนเกษตรกรรมแผนใหม่สอนเฉพาะวิชาที่เหมาะสมแก่ท้องที่ โครงการปรับปรุงขยายโรงเรียนมัธยมตอนปลายสายอาชีพอุตสาหกรรม และศิลปกรรมเพื่อรับการขยายงานทางด้านอุตสาหกรรมของประเทศ โครงการปรับปรุงขยายโรงเรียนมัธยมตอนปลายสายอาชีพประเภทธุรกิจ เพื่อให้นักเรียนจะได้มีอาชีพประกอบธุรกิจ. และ การค้าขายมากยิ่งขึ้น โครงการวิทยาลัยเทคนิคเป็นผู้ชำนาญงานในสาขาต่าง ๆ โดยทั่วไป โครงการโรงเรียนอาชีวศึกษาหลักสูตรระยะสั้นเพื่อสร้างผู้ประกอบการอาชีพชั้นกลางขึ้นในหมู่ของคนไทย และโครงการโรงเรียน

การช่างแบบ ส.ป.อ. จัดสอนวิชาช่างฝีมือ

3. โครงการส่งเสริมศิลปกรรม เป็นโครงการแก้ไขความประพฤติของเด็ก โดยการสั่งสอน กวดขัน ห้ามปราม ให้เข้าใจพระศาสนา ให้เด็กใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ให้เด็กมีการบ้านทำประจำ และร่วมมือกับหน่วยราชการหรือองค์กรอื่น ๆ เช่น เทศบาลให้ส่งเสริมเด็กได้มีกิจกรรมต่าง ๆ โดยไม่ต้องอาศัยงบประมาณ โครงการส่งเสริมศิลปกรรมแบ่งเป็นโครงการย่อย 6 โครงการคือ โครงการส่งเสริมศิลปกรรมจรรยาให้แก่เยาวชน เช่น สร้างห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ ส่งเสริมการดนตรี และศิลปวัฒนธรรม โครงการจัดสร้างสนามกีฬาขานเมืองพระนครและธนบุรี โครงการส่งเสริมการลูกเสือ โครงการส่งเสริมอนุภาค โครงการส่งเสริมพลศึกษาส่วนภูมิภาค โครงการคนคว่า และจัดทำอุปกรณ์การศึกษาและพิพิธภัณฑ์เด็ก

หมวดที่ 2 งานแก้ไขสถานการณ์เกี่ยวกับการศึกษาในปัจจุบัน เป็นโครงการแก้ไขปัญหาสถานที่เรียนไม่พอ โดยเฉพาะในพระนครและธนบุรี ทั้งนี้เกิดจากสาเหตุหลายประการ เช่น ประชาชนนิยมการศึกษามากขึ้น คุณภาพการศึกษาในส่วนภูมิภาคต่ำกว่าในพระนคร-ธนบุรี การเลิกเก็บค่าเล่าเรียนในโรงเรียนรัฐบาล ทำให้นักเรียนจำนวนมากย้ายจากโรงเรียนราษฎร์มาเข้าโรงเรียนรัฐบาล เป็นต้น ผลก็คือนักเรียนหลังไหลเข้ามาเรียนในพระนคร-ธนบุรี ก่อให้เกิดปัญหาคุณภาพการศึกษาของนักเรียนเนื่องจากเปิดเรียนสองดลัด และปัญหาความประพฤติของเยาวชนคงได้กล่าวแล้ว เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว จึงแยกเป็น 2 โครงการ ได้แก่ โครงการเฉพาะหน้าและโครงการถาวร

โครงการเฉพาะหน้า ได้แก่ การสร้างอาคารเรียนให้เพียงพอ ตลอดจนจัดหาครูและอุปกรณ์ด้วย ส่วนมากเป็นปัญหาของจังหวัดพระนครและธนบุรี และจังหวัดอื่น ๆ บาง ส่วนโครงการถาวรนั้นเป็นโครงการระยะยาวเพื่อทำนุบำรุงการศึกษาส่วนภูมิภาคให้เจริญทัดเทียมกับในพระนคร-ธนบุรี ทั้งในระดับอนุบาล ประถม มัธยม และอุดมศึกษา

หมวดที่ 3 งานพัฒนาการศึกษาค้นคว้า ในการขยายการศึกษาตามโครงการต่าง ๆ ในหมวดที่หนึ่งและหมวดที่สองข้างต้นนี้ จำเป็นต้องใช้ครูและเจ้าหน้าที่จำนวนมาก โดยเฉพาะครูนั้นจะต้องสร้างขึ้นจากโรงเรียนและวิทยาลัยครู เป็นส่วนใหญ่ จึงจำเป็นต้องพัฒนาการศึกษาค้นคว้าไปด้วย นอกจากนั้นการพัฒนาการศึกษาใน

สาขาต่าง ๆ ดังกล่าวมาจำเป็นจะต้องวิเคราะห์ปัญหาการเล่าเรียนและปัญหาพฤติกรรมของเด็ก ในการนี้วิทยาลัยวิชาการศึกษาด้วยความร่วมมือของสถาบันระหว่างชาติสำหรับการค้นคว้าเรื่องเด็ก จะได้ค้นคว้าจัดทำแบบทดสอบมาตรฐานขึ้น แบ่งเป็น 3 โครงการย่อย คือ โครงการผลิตครูปริญญา โครงการผลิตครูชั้นประกาศนียบัตร และโครงการจัดทำแบบทดสอบมาตรฐาน

เมื่อพิจารณาโครงการการศึกษาทั่วไปในระยะแรก คือ พ.ศ. 2504-2509 โดยเฉพาะอย่างยิ่งใน 3 ปีแรก พ.ศ. 2504-2506 การวางโครงการเพื่อพัฒนาการศึกษาชาติย่อมมีข้อบกพร่องอยู่มาก ดังที่ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ได้แสดงทัศนะไว้ว่า

ในเวลาพิจารณาแผนพัฒนาหกปีแรกของไทยนั้น สภาพพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติใควางแผนไว้เรียบรอยุ่พอสมควร สำหรับภาครัฐบาล คานเศรษฐกิจและการสังคมก็มีโครงการครบถ้วน แต่มาถึงบทที่ว่าด้วยโครงการการศึกษา มีแต่กระดาษเปล่าทิ้งเอาไว้ มีแต่ตัวเลขยอกใหญ่ ไม่มีรายละเอียด ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่า เจาหนาที่สภาพพัฒนานั้นคาคว่า สภาพการศึกษาจะตองเป็นผู้นำโครงการพัฒนาการศึกษา มาเสริมด้วยกัน สภาพพัฒนาไม่ควรก้าวภายในเรื่องนี้ และสภาพการศึกษา ก็เขาใจสภาพพัฒนาคงจะทำโครงการการศึกษา เลยทำให้โครงการการศึกษาไม่มีตัวตน พิจารณากันไม่ทัน ทองทำกันแบบจุลกรู้น²⁵

ถึงแม้ว่าโครงการการศึกษาในช่วงแรกของแผนพัฒนาจะมีปัญหาในการวางแผน ตลอดจนความไม่สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจ ดังที่ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ แสดงความคิดเห็นว่า

1. การตั้งงบประมาณและวางแผนในขณะนั้น ไม่สามารถตอบสนองความต้องการในด้านการศึกษาของประชากรที่กำลังเพิ่มขึ้นอยู่เรื่อย ๆ จะแก้ปัญหา Literacy โดยเร็วก็ไม่สามารถทำได้ จะแก้ปัญหาในด้านมัธยมศึกษาสายสามัญหรืออาชีวศึกษาก็แยกแากเติมที่

2. แผนงานการศึกษาต่าง ๆ นั้น ไม่มีการประสานกัน และไม่มี การแสดงลำดับความสำคัญ เช่น รู้สึกว่ามีแต่รายละเอียดเกี่ยวกับตัว เกี่ยวกับโต๊ะ เกี่ยวกับคน เกี่ยวกับคาพาหนะ คววี่สึกมากกว่า แต่ไม่มีว่าจะผลิตครูเท่าไร มัธยมผลิตเท่าไร ประเภทใด เป็นต้น

²⁵ป๋วย อึ๊งภากรณ์, "เศรษฐกิจการศึกษา" ใน บทความที่เกี่ยวข้องกับการมัธยมศึกษา (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2513), หน้า 14.

3. การพัฒนาการศึกษานั้น ไม่สอดคล้องประสานกับการพัฒนาเศรษฐกิจ²⁶

อย่างไรก็ตาม โครงการการศึกษาดังกล่าวก็ได้มีส่วนช่วยพัฒนาการศึกษาของไทยให้เจริญก้าวหน้าไปมาก รวมทั้งเป็นการวางรากฐานในการพัฒนาการศึกษาให้เป็นระเบียบวิธีมากขึ้น ดังที่มีผู้สรุปไว้ว่า

ในระยะ 5 ปีของรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นี้ ได้มีการริเริ่มพัฒนาการศึกษาอย่างจริงจังในระดับต่าง ๆ ซึ่งถึงแม้ว่าจะยังไม่ปรากฏเห็นผลใดชัดในระยะเวลาเริ่มแรกนี้ แต่ก็เป็นที่จุดเริ่มต้นของการพัฒนาที่จะโคจรกระทำต่อไปในภายหน้า เพราะว่าได้มีการวางรากฐานของการพัฒนาเหล่านั้นลงไว้อย่างมั่นคง กล่าวคือ มีแผนระยะยาวในการปรับปรุงการอุดมศึกษาว่าจะสร้างสถานบันการศึกษาระดับสูงต่อไปอีกที่ไหน อย่างไรบ้าง ได้เริ่มต้นปรับปรุงการฝึกหัดครูอย่างเป็นลุ่มเป็นสัน เพื่อให้ได้ปริมาณและคุณภาพของครูเพียงพอกับปริมาณนักเรียนที่เพิ่มขึ้นอย่างมาก มาย ได้มีการจัดตั้งสถานศึกษาสายอาชีวะเพิ่มเติมขึ้นอีกหลายแห่ง และมีโครงการกู้เงินเพื่อพัฒนาการอาชีวศึกษาระยะยาว ตลอดจนกระทั่งการจัดตั้งสำนักงานวางแผนการศึกษาขึ้นเพื่อปรับปรุงโครงการให้เหมาะสมกับเหตุการณ์ และเป็นเครื่องมือในการที่จะวางแผนพัฒนาการศึกษาในระยะต่าง ๆ²⁷

ประการสำคัญก็คือโครงการการศึกษาดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามของกระทรวงศึกษาธิการที่จะพัฒนาการศึกษาให้สอดคล้องกับการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจและกาลสมัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการวางโครงการการศึกษาให้สอดคล้องกับการเมืองการปกครอง ซึ่งหมายถึงโครงการขยายการศึกษาระดับมัธยมเป็น 7 ปี และโครงการการศึกษาให้สอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจ ซึ่งหมายถึง การอาชีวศึกษาดังจะเห็นได้จากโครงการการศึกษาที่สภาการศึกษาเสนอไปยังสภาพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติในครั้งแรก ดังนี้

1. โครงการจัดการศึกษาเพื่อสร้างรากฐานประชาธิปไตย โดยให้เหตุผลว่า เพื่อให้ระบอบประชาธิปไตยมีความมั่นคง ประชาชนควรจะได้รับการศึกษาเบื้องต้นอย่างดีและทั่วถึง ซึ่งหมายความถึงการจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษา

²⁶ป๋วย อึ๊งภากรณ์, "เศรษฐกิจการศึกษา" ใน บทความที่เกี่ยวกับการมัธยมศึกษา, หน้า 14.

²⁷จรูญ วงศ์สายัณห์, ระบบการศึกษาไทยในระบอบประชาธิปไตยช่วง พ.ศ. 2475-ปัจจุบัน, หน้า 57.

2. โครงการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจ เนื่องจากรัฐบาลมีความมุ่งหมายที่จะส่งเสริมเกษตรกรรม อุตสาหกรรม และการพาณิชย์ การศึกษาควรทำให้ประชาชนสามารถประกอบอาชีพโดยทั่วไป และจะต้องเตรียมคนไว้สำหรับการทำงานทางเศรษฐกิจของประเทศ โครงการนี้เกี่ยวข้องโดยตรงกับการศึกษาในระดับอาชีวศึกษา

3. โครงการจัดการศึกษาภาคผนวกของเยาวชน เป็นโครงการที่นอกเหนือไปจากการอบรมสั่งสอนของครูในโรงเรียน เช่น กิจกรรมลูกเสือและอนุภาซาค เพื่อแก้ไขปัญหาเยาวชน อันเป็นปัญหาที่ยากอยู่ในขณะนั้น

4. โครงการส่งเสริมการศึกษาส่วนภูมิภาคเพื่อแก้ไขปัญหारे่องเด็กทิ้งภูมิลำเนาและอาชีพบิดามารดาเข้ามาเรียนในกรุงเทพฯ-ธนบุรี

5. โครงการความร่วมมือกับเอกชนเกี่ยวกับการศึกษา ซึ่งจะเกี่ยวกับโรงเรียนเอกชนและโรงเรียนเทศบาล เพื่อส่งเสริมให้เอกชนได้ช่วยแบ่งเบาภาระของรัฐบาลในการจัดการศึกษา

6. โครงการผลิตครู ผลิตผู้ทรงคุณวุฒิมาดำเนินการศึกษาเพื่อส่งเสริมคุณภาพ ในขณะที่การศึกษากำลังขยายตัวทางคานปริมาณ²⁸

จากโครงการการศึกษาทั้งกล่าว แม้ว่าโดยภาพรวมแล้ว การจัดการศึกษาในทุกกระดิม ประเภท ย่อมจะต้องสอดคล้องกับการเมืองการปกครองและการเศรษฐกิจ แต่โครงการการศึกษาที่น่าเสนาอข้างต้นย่อมสะท้อนให้เห็นว่า การศึกษาในแต่ละระดับจะมีจุดเน้นในการตอบสนองที่แตกต่างกัน คือ การประถมศึกษาจะตอบสนองกิจกรรมก้านการ เมืองการปกครองของรัฐบาล และการอาชีวศึกษาจะตอบสนองการเศรษฐกิจตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ เมื่อพิจารณาการให้ความสำคัญของรัฐ จะเห็นได้ว่ารัฐให้ความสำคัญต่อการจัดการศึกษาเพื่อตอบสนองการเมืองการปกครองเป็นอย่างมาก คั้งที่หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ไค้กล่าวไว้ว่า "การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหลักการใหญ่ๆทางการศึกษาย่อมจะต้องมาจากแผนการศึกษาแห่งชาติจึงใคร่สรุปว่าในระยะ 25 ปีผ่านมามีการเปลี่ยนแปลงการศึกษา 2 ครั้ง ทั้งสองครั้งมุ่งหมายที่จะขยายการศึกษาภาคบังคับยิ่งกว่าอื่น"²⁹

²⁸ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสารส่วนบุคคลของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล สบ.5.9/6 เรื่องรายงานการประชุมคณะกรรมการบริหาร สภาการศึกษาแห่งชาติ ครั้งที่ 2/2502 14 กันยายน 2502.

²⁹ หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล, การศึกษาของไทยในปัจจุบันสมัยหลังมหาพุทธสงครวมโลกครั้งที่ 2 ใน เรื่องการศึกษา พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ อำมาตย์ตรี หลวงประสิทธิ์นรกรรม 20 มิถุนายน 2516.

ข้อความดังกล่าวนี้จึงสะท้อนให้เห็นเจตนารมณ์ที่เด่นชัดของรัฐในการวางโครงการการศึกษาในระยะแรก ทั้งนี้อาจพิจารณาได้ว่า การขยายการศึกษาภาคบังคับเป็นความต้องการของกระทรวงศึกษาธิการมาช้านานและสอดคล้องกับสถานการณ์ภายนอก คือ องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ มีหลักการให้ประเทศในแถบเอเชียจัดการศึกษาภาคบังคับ 7 ปี ประการสำคัญก็คือการประณตศึกษาย่อมเป็นพื้นฐานในการอบรมกล่อมเกลาพลเมืองดีของรัฐทั่วประเทศ และการปฏิบัติของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็มีความต้องการที่จะทำการเปลี่ยนแปลงลักษณะนิสัยของพลเมืองเป็นสำคัญ การปลูกฝังกล่อมเกลาเด็กในระดับประถมศึกษาย่อมบังเกิดผลดีกว่าการปลูกฝังเด็กในระดับที่สูง ด้วยเหตุดังกล่าวในการพิจารณาขงบประมาณการศึกษา ความแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 การประถมศึกษาจึงได้รั้งงบประมาณมากกว่าการศึกษาในระดับอื่นที่กระทรวงศึกษาธิการรับผิดชอบ ดังที่ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ บันทึกไว้ดังนี้

1. เนื่องจากรัฐมีเงินน้อย คุร่น้อย จึงมีความคิดที่จะ "เจียด" เงินที่น้อยนั้นมาจ่ายให้ประถมศึกษา เพราะถือว่าเป็นการศึกษาภาคบังคับ ในระดับมัธยมควรให้โรงเรียนเอกชนช่วยรับผิดชอบ
2. ต่อเนื่องจากข้อ 1 จะมีผลต่อระดับมัธยมโดยเฉพาะอาชีวศึกษาเป็นการเสื่อมต่อแผนพัฒนาเศรษฐกิจ³⁰

กล่าวโดยสรุป จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ตั้งสภาการศึกษาแห่งชาติเพื่อวางแผนการศึกษาให้สอดคล้องกับแผนการ เศรษฐกิจและแผนการปกครอง โดยเฉพาะโครงการการศึกษาที่สภาการศึกษาแห่งชาติได้ดำเนินการวางโครงการ 3 ลักษณะ คืองานปฏิบัติตามแผนการศึกษาแห่งชาติ งานแก้ไขสถานการณ์เกี่ยวกับการศึกษาในปัจจุบัน และงานพัฒนาการศึกษาค้นคว้าหาคำตอบ โครงการการศึกษาดังกล่าวนี้เมื่อพิจารณาแล้ว งานปฏิบัติตามแผนการศึกษาแห่งชาติจะเป็นโครงการศึกษาที่มุ่งตอบสนองนโยบายของผู้นำทางการเมืองโดยตรง คือ โครงการขยายการประถมศึกษาเป็น 7 ปี โครงการจัดการศึกษาให้สอดคล้องและสนับสนุนการพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติและโครงการส่งเสริมศีลธรรม ในระยะแรกของแผนการศึกษา (พ.ศ. 2504-

³⁰ป๋วย อึ๊งภากรณ์, "เศรษฐกิจการศึกษา", หน้า 14.

2506) รัฐให้ความสำคัญต่อโครงการขยายการประถมศึกษาเป็น 7 ปี เป็นอันดับแรก

ประการสำคัญก็คือ โครงการขยายการประถมศึกษาที่มีนัยสำคัญของการปฏิวัติ เพราะเป็นการสร้างพลเมืองรุ่นใหม่ของรัฐในทางการเมือง ดังที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้กล่าวในสภาวาระรัฐธรรมนูญไว้ว่า "รากฐานของระบอบรัฐธรรมนูญคืออะไร เป็นแน่นอนที่เคียวว่าการศึกษาของพลเมืองเป็นรากฐานสำคัญที่สุด"³¹ การที่จะเข้าใจคุณสมบัติของพลเมืองที่รัฐต้องการว่ามีลักษณะเช่นไรนั้น จำเป็นที่จะต้องศึกษาจากหลักสูตรการศึกษา ซึ่งเป็นกิจกรรมทางการศึกษาอย่างหนึ่งที่รัฐได้ดำเนินการ

หลักสูตรสังคมศึกษากับการกล่อมเกลาทางการเมือง

หลักสูตรการศึกษาเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในการอบรมกล่อมเกลาพลเมือง ในที่นี้จะพิจารณาเฉพาะหลักสูตรสามัญศึกษา มีความมุ่งหมายที่จะทำให้ชายหญิงครองชีวิตอยู่อย่างสมบูรณ์ ฟังพอใจและมีความรับผิดชอบในฐานะเป็นพลเมืองของสังคม อย่างไรก็ตาม แม้ว่าหลักสูตรสามัญศึกษามุ่งที่จะค้นหาและส่งเสริมสติปัญญาของบุคคลเป็นรายตัว แต่ก็ยังมุ่งหมายที่จะเน้นการตระเตรียมเพื่อให้เกิดกิจกรรมซึ่งบุคคลจะได้เข้าไปมีส่วนร่วมช่วยในฐานะเป็นพลเมืองดีและเป็นสมาชิกของครอบครัวและชุมชน บทบาทของสามัญศึกษาจึงกว้างขวางมากกว่าการศึกษาด้านอื่น เพราะประชากรทุกคนจะต้องได้รับการดูแลเพื่อให้ได้มีโอกาสศึกษาชั้นสามัญศึกษาทุกคนไม่ว่าบุคคลเหล่านั้นจะสมัครเรียนหรือไม่ก็ตาม³²

ภายหลังที่มีการปฏิวัติ 20 ตุลาคม 2501 หลวงวิจิตรวาทการได้เชิญข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ของกระทรวงศึกษาธิการไปพบเพื่อหารือในการปรับปรุงการศึกษาของชาติ ในครั้งนี้ นายจรูญ วงศ์สายัณห์ ได้เสนอให้ปรับปรุงแผนการศึกษาชาติ เพราะแผนการศึกษา

³¹จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์, "คำแถลงในโอกาสที่สภาวาระรัฐธรรมนูญเริ่มงานร่างรัฐธรรมนูญ" ใน ประมวลสุนทรพจน์จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ พ.ศ. 2502-2504, หน้า 367.

³²กุศล สุจรวยา, "การสามัญศึกษา" ใน วิทยาคารย ปีที่ 58 ฉบับที่ 10 ตุลาคม 2502, หน้า 738.

เคมิโซมานานแล้ว คำตอบดังกล่าวเป็นที่พอใจแก่หลวงวิจิตรวาทการเป็นอย่างมาก เพราะการปรับปรุงแผนการศึกษาแห่งชาติเป็นการสอดคล้องกับการปฏิบัติเป็นอย่างมาก หลวงวิจิตรวาทการจึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการปรับปรุงแผนการศึกษา และ นายจรูญ วงศ์สายัณห์ ก็ได้รับแต่งตั้งเป็นกรรมการด้วย ดังที่ นายจรูญ วงศ์สายัณห์ ใ้บันทึกไว้ ดังนี้

เราก็ได้ตอบไปว่า มีสิ่งที่ควรปฏิบัติในกระทรวงศึกษาธิการอยู่อย่างหนึ่งคือ แผนการศึกษาชาติ เพราะเป็นแผนที่ใ้ใช้มานานเป็นเวลาราว 10 ปีแล้ว รู้สึกว่าเป็นที่ถกใจนักปฏิบัติมากเพราะคู่มือมีหนั้หนัก ถ้าประกาศออกไปว่าจะใ้ปฏิบัติ แผนการศึกษาชาติ ก็คือเป็นเรื่องใหญ่ เขาเคากับเรื่องของการปฏิบัติ ท่านนักปฏิบัติผู้นั้นก็จับตัวเราเป็นก่าล้งในเรื่องนี้ เราก็มีความคิดว่าจะทำอย่างไรอยู่ก่อนแล้ว จึงสามารถชี้แจงให้ท่านเห็นลู่ทางใ้ได้อย่างแจ่มแจ้ง ท่านเลยตั้งตัวท่านเองเป็น ประธานกรรมการในเรื่องนี้ และใ้เรามีส่วนเป็นก่าล้งสำคัญควยคนหนึ่ง มีการติดต่อกันอย่างใกล้ชิดและบ่อยครั้งจนเป็นที่รู้จักกันแพร่หลาย เราดูเหมือนจะกลายไปเป็นคนของคณะปฏิบัติไปควยอีกคนหนึ่ง คู่มือคนเกรงใจ คลายกับเป็นหมาที่มีปล่อกคอ ผู้หลักผู้ใหญ่ในกระทรวงก็ควจะใ้เกียรติและฟังเสียงเรามากขึ้นกว่าแต่ก่อน³³

ข้อความดังกล่าวนอกจากจะสะท้อนใ้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำทางการเมืองกับนายจรูญ วงศ์สายัณห์ แล้ว ยังแสดงใ้เห็นว่า กรมวิชาการซึ่งตั้งขึ้นมาในปี พ.ศ. 2495 ท่ามกลางความไม่พอใจของข้าราชการกระทรวงศึกษาธิการ ใ้มีบทบาทสำคัญในฐานะ "เสนาธิการกระทรวงศึกษาธิการ" ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา ทั้งนี้ก็เพราะนายจรูญ วงศ์สายัณห์ คำรงค์ตำแหน่งรองอธิบดีกรมวิชาการรักษาการแทนอธิบดีกรมวิชาการในขณะนั้น ประการสำคัญก็คือ ผู้นำทางการเมืองสามารถที่จะกำหนดหลักสูตรการศึกษาเพื่ออบรมกล่อมเกล่าพลเมืองใ้มีคุณลักษณะตามที่ตนต้องการใ้สะดวก เนื่องจากกรมวิชาการมีหน้าที่โดยตรงในการกำหนดหลักสูตรแบบเรียน

อย่างไรก็ดี ก่อนที่รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จะใ้แต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณาปรับปรุงหลักสูตรการศึกษานั้น กระทรวงศึกษาธิการใ้ดำเนินการปรับปรุงหลักสูตรสามัญศึกษามาก่อนหน้านี้แล้ว กล่าวคือ แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2494 ใ้มีการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1-ม.3 ในขณะนั้น) คือใ้กำหนด

³³จรูญ วงศ์สายัณห์, "บันทึกความจำจรูญ วงศ์สายัณห์", หน้า 48.

มัธยมสามัญศึกษาชั้นใหม่ โดยจัดการศึกษาในลักษณะผสมผสานกันระหว่างวิชาการและ อาชีวศึกษาโดยมีวัตถุประสงค์ที่จะอบรมนักเรียนให้ได้รับความรู้ทางวิชาการและให้ได้อีกทั้งวิชาการงานเพื่อที่จะให้เด็กที่สำเร็จการศึกษามาแล้วสามารถที่จะพอประกอบอาชีพได้³⁴ มัธยมสามัญศึกษาที่ดัดขึ้นใหม่นี้มิได้มีการประกาศหลักสูตรออกบังคับใช้แต่ประการใด เพียงแต่กำหนดแนวทางของหลักสูตรไว้เพื่อให้โรงเรียนได้ปรับใช้เป็นการภายในสำหรับโรงเรียนที่ต้องการจัดมัธยมสามัญศึกษา ในระหว่างการทดลอง ปรับปรุงหลักสูตรมัธยมสามัญศึกษานี้ โครงการทดลองส่งเสริมปรับปรุงการศึกษาจังหวัด ฉะเชิงเทราก็เป็นหน่วยงานสำคัญในการดำเนินการปรับปรุงหลักสูตรนี้ด้วย

โครงการทดลองปรับปรุงส่งเสริมการศึกษาจังหวัดฉะเชิงเทราได้แต่งตั้งผู้เชี่ยวชาญต่างประเทศและเจ้าหน้าที่ฝ่ายไทย เป็นอนุกรรมการร่างหลักสูตรในชั้นมัธยมสามัญศึกษาชั้น โดยอาศัยหลักสูตรมัธยมวิสามัญศึกษาที่เน้นวิชาการเป็นหลักแล้ว จัดชั่วโมงวิชาการงานมากขึ้นคือใน 1 สัปดาห์เรียนวิชาสามัญ 15 ชั่วโมง วิชาการงาน 15 ชั่วโมง ในส่วนของวิชาการงานนั้นได้จัดให้เหมาะสมกับเพศด้วย กล่าวคือ นักเรียนชายจะเรียนวิชาเกษตรกรรม วิชาช่างไม้ วิชาโลหะ และการใช้เครื่องมือแรงอย่างง่าย ๆ ส่วนนักเรียนหญิงจะเรียนการเรือน การครัว การเย็บปักถักร้อย การประดิษฐ์ และการบริบาลอาหาร เป็นต้น วิชาการงานเหล่านี้เป็นเพียงวิชาเตรียมอาชีพเท่านั้น มิได้มุ่งหมายให้เป็นวิชาอาชีพเหมือนโรงเรียนอาชีวศึกษา³⁵

อย่างไรก็ตาม แม้รัฐบาลจะพยายามขยายโรงเรียนมัธยมสามัญศึกษาออกไปทั่วทุกอำเภอในปี พ.ศ. 2499 แล้วก็ตาม แต่ก็ไม่สามารถที่จะเปลี่ยนแปลงทัศนคติของผู้ปกครองและนักเรียนให้นิยมเรียนมัธยมสามัญศึกษาได้เท่ากับมัธยมวิสามัญศึกษา ประชาชนยังปรารถนาที่จะให้ลูกหลานเข้าเรียนในโรงเรียนมัธยมวิสามัญมากกว่า

³⁴ หลวงสวัสดิสารศาสตร์พุทธิ, "แนวการศึกษาแผนใหม่" วิทยากร 50 ฉบับที่ 8 : 885-891.

³⁵ คำรง มัชฌมณันท์, "โครงการปรับปรุงส่งเสริมการศึกษาจังหวัดฉะเชิงเทรา" วิทยากร 58 (7 กรกฎาคม 2502) : 524-525.

คังที หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ได้บันทึกเกี่ยวกับเรื่องนี้ในคราวไปตรวจราชการภาคใต้ ปี พ.ศ. 2499 ว่า

เห็นมัธยมสามัญศึกษาแห่งนี้แล้ว มีทั้งความพอใจและวิตกกังวล มัธยมสามัญศึกษา เป็นเนื้อหาสาระสำคัญของแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2494 ในพุทธศักราชกับหัตถศึกษาควบกันไป มุ่งหมายสร้างความเป็นปึกแผ่นมั่นคงให้แกท้องถิ่น ให้ลูกหลานประชาชนในท้องถิ่นดำเนินการงานและยึดอาชีพของอุปการคุณ พพอใจที่เห็นโรงเรียนประเภทนี้เกิดขึ้นในชนบทมากมายหลายแห่ง แต่วิตกกังวลในข้อที่ว่ายังไม่อยู่ในความนิยมของประชาชน ประชาชนอยากให้เป็นมัธยมวิสามัญมากกว่าอยากให้ลูกหลานเรียนภาษาอังกฤษและพีชคณิต ฯลฯ ซึ่งจะทำให้ส่วนมากไปเรียนต่อที่กรุงเทพฯ และหาอาชีพในกรุงเทพฯ³⁶

ด้วยเหตุดังกล่าวนี้เอง กระทรวงศึกษาธิการจึงหาทางแก้ไข โดยการแต่งตั้งคณะกรรมการปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาในปี พ.ศ. 2500 เพื่อขจัดปัญหาความแตกต่างระหว่างหลักสูตรของมัธยมสามัญศึกษา มัธยมวิสามัญศึกษา และมัธยมอาชีวศึกษา ให้มีระดับการศึกษาเสมอกัน อันจะเป็นการป้องกันการเลือกประเภทโรงเรียน ทั้งยังจะให้นักเรียนที่สำเร็จมัธยมปีที่ 3 จากโรงเรียนทุกประเภทมีสิทธิที่จะเข้าศึกษาต่อในชั้นมัธยมปลายได้ รวมทั้งปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาทุกระดับให้มีความสัมพันธ์กันอย่างเหมาะสม³⁷

ในการปรับปรุงหลักสูตร คณะกรรมการได้พิจารณาเห็นว่า ระดับการศึกษาที่ควรจะเป็นมัธยมศึกษาชั้น ควรจะเริ่มตั้งแต่ชั้นมัธยมปีที่ 4 ขึ้นไปจนจบเตรียมอุดมศึกษา ส่วนที่เรียกว่ามัธยมปีที่ 1-3 นั้น ควรจะถือว่าเป็นประถมศึกษา ด้วยเหตุดังกล่าวจึงได้จัดการประชุมสัมมนาสร้างหลักสูตรขึ้น 3 ครั้ง เพื่อพิจารณาหลักสูตรประถมศึกษา 7 ปี และหลักสูตรมัธยมศึกษาโดยการประชุมสัมมนาหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นที่โครงการปรับปรุงส่งเสริมการศึกษาจังหวัดฉะเชิงเทราในระหว่างวันที่ 22-26 เมษายน 2501

³⁶ หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล, "จดหมายเหตุนายวันเมื่อไปตรวจราชการภาคใต้" จันทร์เกษม 10 (มกราคม 2499) : 11.

³⁷ เบื้อง ณ นคร, "ข่าวการศึกษาในรอบปี" วิทยากร 57 (9 สิงหาคม 2501) : 737-738.

เพื่อให้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นเป็นหลักสูตร เชื่อมระหว่างหลักสูตรประถมศึกษา 7 ปี กับมัธยมปลายและเตรียมอุดมศึกษา³⁸ จึงได้มีการประชุมสัมมนาหลักสูตรประถมศึกษา 7 ปี ในระหว่างวันที่ 16 มิถุนายน-12 กรกฎาคม 2501 ที่โครงการปรับปรุงส่งเสริม การศึกษาจังหวัดฉะเชิงเทรา โดยนำหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นที่ปรับปรุงในเดือน เมษายน เป็นแนวทาง หลังจากนั้นจึงได้ประชุมสัมมนาหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย และเตรียมอุดมศึกษาในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2501 ณ ครุสัมนาคาร พญาไท พระนคร โดยนำหลักสูตรที่ปรับปรุงแล้วทั้งสองครั้งมาพิจารณาหลักสูตรดังกล่าว จากนั้นจึงนำผลการสัมมนาปรับปรุงหลักสูตรทั้งหมดเสนอกระทรวงศึกษาธิการในปี พ.ศ. 2502

ในขณะที่คณะกรรมการนำหลักสูตรเสนอต่อกระทรวงศึกษาธิการอยู่นั้น เป็น เวลาเดียวกันกับที่คณะกรรมการบริหารสภาการศึกษาแห่งชาติ เริ่มดำเนินการปรับปรุง แผนการศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการจึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการปรับปรุงหลักสูตร การศึกษา โดยมีหลวงสวัสดิสารศาสตร์พุทธิ อธิบดีกรมวิสามัญศึกษา เป็นประธาน และ นายจรูญ วงศ์สายัณห์ เป็นเลขานุการ เพื่อทำการปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาให้สอดคล้อง กับแผนการศึกษาแห่งชาติฉบับใหม่ คณะกรรมการชุดใหม่นี้ได้ดำเนินการโดยนำหลักสูตร การศึกษาที่เสนอกระทรวงศึกษาธิการในปี พ.ศ. 2502 มาพิจารณาควบคู่ไปกับแผน การศึกษาแห่งชาติ³⁹ ค่ายเหตุดังกล่าวนี้ ในสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึง สามารถประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ โครงการการศึกษาและหลักสูตรการศึกษา ได้พร้อมในคราวเดียวกัน

จึงเห็นได้ว่า หลักสูตรสามัญศึกษา พุทธศักราช 2503 มีพื้นฐานจากหลักสูตร สามัญศึกษาที่เกิดขึ้นตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2494 กล่าวคือ เน้นใน เรื่องหัตถศึกษาเมื่อเปรียบเทียบกับหลักสูตรประโยคประถมศึกษาตอนปลาย พ.ศ. 2503

³⁸คำรง มัชยมนันท์, "โครงการปรับปรุงส่งเสริมการศึกษาจังหวัด ฉะเชิงเทรา", : 525-526.

³⁹จรูญ วงศ์สายัณห์, "หลักสูตรประโยคมัธยมศึกษา พ.ศ. 2503" วิทยากรย 59 (10 ธันวาคม 2503) : 763.

1 สัปดาห์ (30 ชั่วโมง) กำหนดวิชาที่ตัดศึกษา 6 หรือ 8 ชั่วโมง ในขณะที่หลักสูตรมัธยมตอนต้น พ.ศ. 2494 กำหนดวิชา必修และการฝีมือและการงานไว้เพียง 3 ชั่วโมงเท่านั้น

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาหลักสูตรสามัญศึกษา พ.ศ. 2503 จะเห็นได้ว่าที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมากก็คือ หลักสูตรในระดับประถมศึกษาตอนต้น 4 ปี คือจะมีการหลอมรวมวิชาย่อย ๆ เข้าเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ เพื่อให้มีบูรณาการและผลในการพัฒนาการด้านกายภาพ สติปัญญาและอารมณ์ หรือมุ่งสอนเด็กมากกว่าสอนวิชา ส่วนระดับอื่นแม้จะมีการนำเอารายวิชามาหลอมรวมเข้าเป็นกลุ่มด้วย แต่ความคิดแบบอนุรักษนิยมก็ยังคงมีอยู่ เช่นในระดับประถมศึกษาตอนต้นจะหลอมเป็นวิชาสังคมศึกษา ไม่มีการแบ่งแยกเป็นวิชาภูมิศาสตร์-ประวัติศาสตร์ หน้าที่พลเมือง ศิลปกรรม ในขณะที่ระดับอื่น แม้จะหลอมรวมเป็นวิชาสังคมศึกษาแล้ว แต่ก็ยังคงแยกเนื้อหาเป็นวิชาภูมิศาสตร์-ประวัติศาสตร์ หน้าที่พลเมืองและศิลปกรรม เป็นต้น สรุปความว่าปรัชญาการศึกษาแบบพัฒนาการของสหรัฐอเมริกาที่เข้ามามีอิทธิพลต่อหลักสูตรสามัญศึกษา พุทธศักราช 2503 ในระดับประถมศึกษาเท่านั้น ในระดับอื่นแม้จะได้รับอิทธิพลอยู่บ้างแต่โดยรวมแล้วก็ยังมุ่งสอนวิชาแก่เด็กโดยถือมาตรฐานทางวิชาเป็นสำคัญ

การจัดหลักสูตรสามัญศึกษาดังกล่าวนี้นำให้วิชาสังคมศึกษามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะการจัดหลักสูตรแบบพัฒนาการนี้จะจัดหลักสูตรเพื่อให้เนื้อหาวิชาที่มีความสัมพันธ์กันมาหลอมเนื้อหาวิชาเข้าด้วยกัน (Unified curriculum) เมื่อหลอมเนื้อหาเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันแล้วก็จำเป็นต้องมีเนื้อหา (Content) อันใดอันหนึ่งเป็นแกน ซึ่งอาจจะเป็นวิชาวิทยาศาสตร์หรือสังคมศึกษา แต่นักการศึกษาไทยในเวลานั้นจะใช้วิชาสังคมศึกษาเป็นแกน ดังจะเห็นได้จากแนวทางในการร่างหลักสูตรดังนี้

ในการร่างหลักสูตรว่าจะอะไรควรสอนเด็กบ้าง ปัญหานี้เป็นเรื่องถกเถียงกันมากในเวลาร่างหลักสูตร เมื่อหยิบเอาแต่ละวิชามาพิจารณา เราก็เลยจำเป็นต้องบวกรวมวิชาต่าง ๆ เข้าไปในหลักสูตรอีกหลายวิชา ด้วยเหตุนี้ หลักสูตรจึงประกอบด้วยวิชาต่าง ๆ ไม่สัมพันธ์กันหลายวิชา ทั้งนี้จึงใคร่ปรารถนาจะสอนวิธีการให้หนักและจะยึดเอาเนื้อหาวิชาที่จำเป็นแก่การดำรงชีวิตมาเป็นบทเรียนให้เด็กได้ฝึกฝน การใช้วิธีการของตนเมื่อตกลงกันใดเช่นนั้น จึงมีการหันมาคิดกันใหม่ว่า วิธีการและเนื้อหาวิชาซึ่งจำเป็นที่สุดในชีวิตของคนเราคือ

อะไร และก็มาลงเอยกันที่

1. เราคิดว่ามนุษย์สมัยใหม่ ควรจะมีความรู้และความชำนาญในการใช้ เครื่องมือชุดหนึ่ง ซึ่งผู้เรียนจะนำไปใช้ในการติดต่อสื่อสารและการคิดแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันของตน ซึ่งโคแกทมหาวิทยาลัยทักษะอันประกอบด้วยวิชาภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ประเทศ (อังกฤษ) คณิตศาสตร์และวิชาการงานสัมพันธ์

2. เรามองเห็นว่าสังคมมนุษย์ในสมัยปัจจุบันอยู่ใต้อภัยความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สมาชิกของสังคม จำเป็นต้องรู้จักใช้ รู้จักเก็บ รู้จักผลิตและรู้จักบริโภคตามฐานะา นุรูปแห่งตน ฉะนั้นเราจึงควรสอนให้เด็กมีประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจให้สูง เรา จัดไว้ในหมวดสังคมศึกษาและหมวดอื่น ๆ ตามสมควร

3. เราเล็งเห็นว่าคนเราไม่ได้อยู่คนเดียว เราย่อมจะต้องสังคมกับคนอื่น ซึ่งเราจำเป็นต้องวางตัวให้อยู่ในที่เหมาะที่ควร เพราะคนมีอารมณ์ยอมจะตอง กระทบกระทุ้งกันใด ซึ่งโคแกทมหาวิทยาลัยธรรม ซึ่งมีชื่อย่อการทองจำคำรา แต่เด็กตองใคกระทำด้วย

4. เรามองเห็นว่านักเรียนเมื่อโตแล้วย่อมจะต้องเป็นพลเมืองดีของประเทศ รู้จักหน้าที่ของตัว ซึ่งโคแกทวิชาหน้าที่พลเมือง⁴⁰

แนวทางในการสร้างหลักสูตรการศึกษาสะท้อนให้เห็นถึงคุณสมบัติของพลเมือง ที่รัฐต้องการ คือ มีความรู้ ความสามารถที่จะดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสามารถ และประสิทธิภาพในทางเศรษฐกิจ เป็นคนที่มีศีลธรรม และเป็นพลเมืองดีของรัฐบาล คุณสมบัติดังกล่าวนี้ส่วนหนึ่งจะอาศัยหมวดวิชาทักษะ แต่คุณสมบัติดังกล่าวจะบรรจุอย่าง สมบูรณ์ในหมวดวิชาสังคมศึกษา จึงกล่าวได้ว่า หลักสูตรการศึกษาในสมัยรัฐบาลจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ นั้น วิชาสังคมศึกษาเป็นหัวใจของหลักสูตร ดังมีผู้กล่าวไว้ในเวลานั้นว่า

สังคมศึกษา มีผู้เชี่ยวชาญทางการจัดทำหลักสูตรกล่าวว่า "สังคมศึกษาเป็นหัวใจ ของหลักสูตร" เป็นวิชาสำคัญและแทรกซึมไปยังวิชาอื่น ๆ ที่จัดขึ้นในโรงเรียน โคุยเฉพาะอย่างยิ่งในชั้นประถม สังคมศึกษาจะคลุมวิชาต่าง ๆ ไว่เกือบทั้งหมด เช่น ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ การปกครอง หน้าที่พลเมือง ศีลธรรม แม่แต่วิทยาศาสตร์ เบื้องต้นก็รวมอยู่ในคำว่าสังคมศึกษาเช่นเดียวกัน วิชาที่ว่าด้วย ความสัมพันธ์ของมนุษย์ จัดทำขึ้นเพื่อจะสอนในโรงเรียน มุ่งจะให้เด็กรู้จัก ปรับปรุงตัวเองให้เข้ากับสังคมใด ให้เขาใจปัญหาต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นในชีวิต ประจำวันและสามารถแก้ปัญหาเหล่านั้นได้ . . . และยังคงทราบต่อไปอีก

⁴⁰ กอ สวัสดิ์พาณิชย์, "สอนอะไร" วารสารจันทร์เกษม (8 กรกฎาคม 2498) : 4-6.

ว่าสังคมนั้น ๆ ต้องการให้เด็กของตนเป็นไปในแนวไหน ซึ่งคงตอบได้ตรงกันว่า
ทุกสังคมต้องการให้เด็กของตนเป็นพลเมืองดี⁴¹

แม้ว่าสังคมศึกษาจะมีความสำคัญในการจัดทำหลักสูตร ซึ่งส่วนหนึ่งจะเป็นไป
ตามพัฒนาการทางการศึกษา แต่ลักษณะดังกล่าวย่อมเชื่อถืออันวายเป็นอย่างดีก่อนโยบาย
ทางการเมืองของรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จะใช้การศึกษาสร้างสรรคทรัพยากร
บุคคลรุ่นใหม่ตามที่ตนต้องการ เพราะในที่สุด วิชาสังคมศึกษาก็มีความมุ่งหมายที่จะ
ให้เด็กทุกคนมีความรู้ ทักษะและทัศนคติอันพึงปรารถนาในสังคมของคน โดยอาศัย
เนื้อหาเกี่ยวกับสังคมเป็นสื่อซึ่งอาจจะวางไว้ตามความต้องการของรัฐซึ่งอาจจะย้
คุณลักษณะหรือพฤติกรรมของเด็กอย่างใดอย่างหนึ่งเด่นชัดกว่าคุณลักษณะอื่น⁴²
ลักษณะดังกล่าวนี้ถือว่าเป็นกิจกรรมที่รัฐใช้กล่อมเกลாதองการ เมืองให้แก่พลเมือง
ประการสำคัญการที่รัฐได้แต่งตั้งนายจรูญ วงศ์สายัณห์ รักษาการในตำแหน่งอธิบดีกรมวิชาการ
เป็นเลขาธิการคณะกรรมการปรับปรุงหลักสูตรการศึกษา พุทธศักราช 2503 ย่อมแสดง
ให้เห็นเจตนารมณ์ของคณะปฏิวัติได้ชัดเจนว่า ต้องการใช้การศึกษาเป็นกลไกในการ
กล่อมเกลாதองการ เมืองมากกว่าปกติของการศึกษา ซึ่งย่อมมีสัมพันธ์กับการ เมือง
เศรษฐกิจ และสังคมอยู่แล้ว

จุดมุ่งหมายหลักสูตรสังคมศึกษา พุทธศักราช 2503 จึงสามารถสะท้อนให้
เห็นคุณสมบัติของพลเมืองที่พึงปรารถนาของรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้
โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับประถมศึกษาซึ่งเป็นระดับการศึกษาที่รัฐบาลได้วางแผนการ
ให้สอดคล้องกับแผนการ เมือง จุดมุ่งหมายหลักสูตรสังคมศึกษา ระดับประถมศึกษา
ดังนี้⁴³

⁴¹ ผ่องกาญจน์ วิญญะสิงห์, "สอนสังคมศึกษาล่าช้าหนักหรือ" วิทยากรย 58
(2 กุมภาพันธ์ 2502) : 108-109.

⁴² กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือนิเทศการสอนวิชาสังคมศึกษา, หน้า 7.

⁴³ กระทรวงศึกษาธิการ, หลักสูตรประโยคประถมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช
2503 (พระนคร : กรุงเทพฯ การพิมพ์, 2503), หน้า 15.

1. ให้เด็กมีความรู้ความเข้าใจในความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและทางสังคม
2. ให้เด็กมีความรู้และให้รู้สึกซาบซึ้งในความเป็นมาในทางการเมือง ทางสังคม และทางวัฒนธรรม ซึ่งชนแต่ละชาติได้สร้างสมกันมาตามประวัติศาสตร์ของชาตินั้น ๆ
3. ให้เด็กยอมรับคุณค่าในทางศิลปกรรมและวัฒนธรรม และยินยอมปฏิบัติตามด้วยความจริงใจ
4. ให้เด็กมีความเข้าใจว่า สมาชิกของสังคมย่อมมีหน้าที่อันววยประโยชน์ให้แก่สังคมตามวิถีทางของเขา สอนให้เด็กรู้จักเคารพสิทธิและความคิดเห็นของผู้อื่น โดยไม่คำนึงถึงเชื้อชาติ ศาสนา ฐานะทางเศรษฐกิจและฐานะทางสังคมของบุคคลนั้น
5. ให้เด็กมีความรู้ ความเข้าใจในความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับระบอบการปกครองในปัจจุบัน
6. ให้เด็กรู้จักสิทธิและหน้าที่ ตลอดจนความรับผิดชอบซึ่งพลเมืองแต่ละคนพึงมีต่อสังคมประชาธิปไตย โดยเฉพาะในเรื่องความมั่นคงและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ของประเทศชาติ
7. ให้เด็กมีความรู้ ความเข้าใจในความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับการผลิต การบริโภคและการสงวนทรัพยากรของสังคม
8. ให้เด็กรู้จักเหตุผล รู้จักประเมินผล ยอมรับหลักการและกระบวนการที่ถูกต้องในการแก้ปัญหา

จุดมุ่งหมายหลักสูตรข้างต้นอาจกล่าวได้อย่างกว้าง ๆ ว่า ต้องการให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและทางสังคมเพื่อให้นักเรียนสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข และเป็นพลเมืองดีของชาติ ประเด็นที่น่าสนใจในที่นี้ก็คือในจุดมุ่งหมายข้อที่ 6 ซึ่งเป็นเรื่องสิทธิหน้าที่ของพลเมืองนั้นได้มีการเน้นย้ำในเรื่องความมั่นคงและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของประเทศชาติ ซึ่งเป็นนโยบายที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ให้ไว้ในวาระการเปิดประชุมสภาการศึกษาแห่งชาติ เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับวิชาหน้าที่พลเมืองในหลักสูตรพุทธศักราช 2493 ซึ่งกำหนดไว้ดังนี้

1. ใ้รัฐจักปฏิบัติหน้าที่ของตนในฐานะที่เป็นพลเมืองดี
2. ใ้รัฐหน้าที่เกี่ยวกับสังคม
3. ใ้รัฐหน้าที่เกี่ยวกับรัฐ
4. ใ้รัฐจักหน้าที่ในฐานะที่เป็นประชากรของโลก⁴⁴

จุดมุ่งหมายที่ยกมาดังกล่าวเห็นได้ชัดเจนว่า หลักสูตรสังคมศึกษา พุทธศักราช 2503 ได้เพิ่มเติมในเรื่องความมั่นคงและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของประเทศชาติ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ใช้หลักสูตรสังคมศึกษากล่อมเกลากล่อมเมืองเพื่อใ้มีความรู้ความเข้าใจอันจะก่อให้เกิดความมั่นคง และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของประเทศชาติเป็นสำคัญ

อย่างไรก็ตาม จุดมุ่งหมายของหลักสูตรได้แก่เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่มุ่งหวังจะใ้บรรลุถึงหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าเป็นผลสุดท้าย มิใช่เป็นวิธีการ การที่เด็กจะเดินไปสู่เป้าหมายได้เพียงไร เป็นเรื่องของวิธีการ เช่น จะจัดเนื้อหาอย่างไร และใ้วิธีสอนอย่างไรจึงจะบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ ดังนั้นการพิจารณาเนื้อหาของหลักสูตรย่อมสะท้อนให้เห็นวิธีการที่รัฐใ้ใช้กล่อมเกลากล่อมเมืองเพื่อความมั่นคงและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของประเทศชาติได้

เมื่อพิจารณาถึงการกำหนดเนื้อหาหลักสูตรซึ่งเป็น "วิธีการ" หนึ่งที่จะทำใ้บรรลุเป้าหมายของหลักสูตรตามความหมายของวิชาสังคมศึกษา ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการอธิบายไว้ว่า "วิชาว่าด้วยถึงแวดล้อมทางสังคม และทางธรรมชาติของมนุษย์" ดังตารางต่อไปนี้

⁴⁴ กระทรวงศึกษาธิการ, หลักสูตรประโยคมัธยมศึกษาตอนปลายพุทธศักราช 2493, หน้า 15.

ตารางที่ 1 แสดงการกำหนดเนื้อหาหลักสูตรประถมศึกษาตอนต้นวิชาสังคมศึกษา พุทธศักราช 2503

ชั้น	ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสังคม		ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ	อื่น ๆ
	ปัจจุบัน	อดีต		
1.	<ul style="list-style-type: none"> - ชีวิตในบ้านและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล - ชีวิตในโรงเรียนและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่าง ๆ - สภาพความเป็นอยู่ของคนในชุมชนของตน - วันหยุดตามเทศกาล - ชั่วและเหตุการณ์ 		<ul style="list-style-type: none"> - สิ่งต่าง ๆ ที่จำเป็นสำหรับชีวิตซึ่งได้จากพืชและสัตว์ 	<ul style="list-style-type: none"> - ทิศ
2.	<ul style="list-style-type: none"> - ชีวิตในบ้านและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล - บุคคลที่มีประโยชน์ในชุมชน - หน้าที่อื่นที่อาศัยในชุมชน - บุคคลสำคัญของประเทศไทยในปัจจุบัน - วันหยุดตามเทศกาล - ชั่วและเหตุการณ์ 	<ul style="list-style-type: none"> - ประวัติของโรงเรียนและชุมชน 	<ul style="list-style-type: none"> - ผลผลิตที่เกิดในท้องถิ่น 	<ul style="list-style-type: none"> - แผนที่

ชั้น	ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสังคม		ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ	อื่น ๆ
	ปัจจุบัน	อดีต		
3.	<ul style="list-style-type: none"> - การปกครองท้องถิ่น - บุคคลที่ทำประโยชน์ภายในจังหวัด - ชนต่างชาติในประเทศไทยมีส่วนเกี่ยวข้องกับสังคมเราอย่างไร - ชนบทรรมนิยม ประเพณี ฯลฯ - วันหยุดตามเทศกาล - ชาวและเหตุการณ์ 	<ul style="list-style-type: none"> - บุคคลสำคัญของชาติไทยในสมัยต่าง ๆ 	<ul style="list-style-type: none"> - สภาพดินฟ้าอากาศซึ่งทำให้คนในภาคต่าง ๆ มีอาชีพและความเป็นอยู่ต่างกัน - ทรัพยากรธรรมชาติ การใช้ และการสงวนทรัพยากร ฯ - ลักษณะของภูเขา ที่ราบ แม่น้ำ ฯลฯ - การอ่านแผนที่สังเขปของท้องถิ่นและประเทศไทย 	
4.	<ul style="list-style-type: none"> - การปกครองของประเทศไทยสมัยปัจจุบัน - หน้าที่ของพลเมืองที่พึงมีต่อรัฐ สิทธิ และหน้าที่ของประชาชนในระบอบประชาธิปไตย 	<ul style="list-style-type: none"> - ประวัติศาสตร์ของชาติไทยโดยย่อเพื่อให้เด็กมีความภาคภูมิใจในผลงานของบรรพบุรุษ 	<ul style="list-style-type: none"> - สันฐานของโลก ลักษณะของพื้นโลก ทวีป มหาสมุทร 	

ชั้น	ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสังคม		ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ	อื่น ๆ
	ปัจจุบัน	อดีต		
	<p>โดยเฉพาะการเสียดสีอากร ความมั่นคง และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของประเทศไทย</p> <ul style="list-style-type: none"> - ศิลธรรมและวัฒนธรรมของชาติไทยโดยย่อ - สภาพของคนในชุมชนชน - หน้าที่ต่อตนเอง ครอบครัว และชุมชน - ความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านใกล้เคียง - ชาวภายในประเทศและชาวต่างประเทศ 	<ul style="list-style-type: none"> - บุคคลสำคัญของชาติไทย 	<ul style="list-style-type: none"> - สันฐานของโลก ลักษณะของพื้นโลก ทวีป มหาสมุทร - ภูมิศาสตร์ประเทศไทย - ภูมิศาสตร์ของประเทศเพื่อนบ้านใกล้เคียง 	

จากตารางเนื้อหาหลักสูตรที่นำมาเสนอนี้ แสดงให้เห็นเนื้อหาและลักษณะของ การจัดเนื้อหาที่ใช้กล่อมเกลาพลเมือง เนื้อหากังกล่าวเน้นเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่าง มนุษย์กับสังคมทั้งในอดีตและปัจจุบัน กล่าวคือ

ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสังคมในอดีต ได้แก่การนำเนื้อหาประวัติศาสตร์ ของชาติไทยโดยย่อ และบุคคลสำคัญของชาติมาให้เรียน เพื่อให้เด็กมีความรักและความ ภาคภูมิใจในผลงานของบรรพบุรุษ แสดงให้เห็นว่า รัฐได้กำหนดเนื้อหาประวัติศาสตร์ เพื่อสร้างสำนึกความรักชาติและความภาคภูมิใจในชาติ สำนึกดังกล่าวเป็นปัจจัยพื้นฐาน ที่สำคัญในการสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่นมั่นคง

ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสังคมในปัจจุบัน เป็นการนำความสัมพันธ์ของ คนตั้งแต่บ้าน ซึ่งเป็นหน่วยสังคมที่เล็กที่สุด จนกระทั่งสังคม-ชาติ ซึ่งถือว่าเป็นหน่วย สังคมที่ใหญ่ การนำเสนอขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมของสังคม โดยมีการ อธิบายให้นักเรียนรับรู้ถึงฐานะ หน้าที่ การปฏิบัติตามระเบียบ ขนบธรรมเนียมของ สังคม ซึ่งพิจารณาได้ว่าเป็นการกล่อมเกลาให้รับรู้และเข้าใจ "สังคม" ใน 2 ลักษณะ คือ สังคมคือกลุ่มคนที่อยู่รวมกันอย่างมีวัฒนธรรม และวัฒนธรรมนี้เองที่ทำให้สังคมหนึ่ง ๆ มีความแตกต่างจากสังคมอื่น โดยนัยดังกล่าวจึงเป็นการให้ความรู้เกี่ยวกับเอกลักษณ์ ทางวัฒนธรรมของชาติ และอีกประการหนึ่งก็คือ สังคมในฐานะที่เป็นหน่วยที่มีกลุ่มสังคม ต่าง ๆ เกี่ยวข้องกัน และเพื่อแก้ไขปัญหาคืออาจเกิดขึ้นจึงต้องจัดระบบแห่งความสัมพันธ์ ระหว่างกลุ่มสังคมต่าง ๆ ที่เรียกว่า สถาบัน โดยนัยดังกล่าวจึงเป็นการให้ความรู้ เกี่ยวกับสถาบันสำคัญของชาติ ซึ่งเป็นโครงสร้างของสังคม-ชาติที่จะทำให้สังคมคงรูป อยู่ได้และมีความก้าวหน้าต่อไป⁴⁵

จึงเห็นได้ว่า หลักสูตรสังคมศึกษา มีจุดมุ่งหมายสำคัญที่จะกล่อมเกลาพลเมือง เพื่อก่อให้เกิดเอกภาพและความมั่นคงของชาติ โดยนำประวัติศาสตร์ของชาติเพื่อปลูกฝัง สำนึกความรักชาติ ความภาคภูมิใจในชาติ และความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสังคม-ชาติ เพื่อให้เด็กเรียนมีความรู้เกี่ยวกับเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม และโครงสร้างของชาติเกี่ยวกับ สถาบันสำคัญของชาติ

⁴⁵กระทรวงศึกษาธิการ, หนังสืออุเทศ หน้าที่พลเมือง มัธยมศึกษาตอนปลาย (พระนคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2505), หน้า 3-19.

กล่าวโดยสรุป การศึกษาเป็นทั้งแผนการและกลไกที่จะทำให้บรรลุจุดมุ่งหมายในการปฏิวัติหรือการสร้างชาติ คณะปฏิวัติจึงตั้งสภาการศึกษาแห่งชาติเพื่อวางแผนการศึกษาชาติให้สอดคล้องกับแผนการปกครองและแผนการเศรษฐกิจ ในระยะแรกของโครงการการศึกษาชาติ (พ.ศ. 2504-2506) รัฐบาลให้ความสำคัญในการจัดการประถมศึกษา ซึ่งมีจุดมุ่งหมายคอบสนองแผนการปกครองเป็นอันดับแรก ในการนี้รัฐบาลได้ประกาศใช้หลักสูตรการศึกษาเพื่อทำการกล่อมเกลากลเมืองรุ่นใหม่ หลักสูตรสังคมศึกษาที่รัฐบาลสร้างขึ้นใหม่นี้ได้กำหนดจุดมุ่งหมายและเนื้อหาเพื่อสร้างความเป็นเอกภาพและความมั่นคงของชาติเป็นสำคัญ ซึ่งหมายความว่า ในการปฏิวัติหรือการสร้างชาติของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ รัฐบาลได้ปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางการเมืองให้รัฐบาลมีความมั่นคง เข้มแข็ง เพื่อรักษาความสงบและความเป็นระเบียบเรียบร้อยในสังคมให้บังเกิดขึ้น เพื่อเป็นรากฐานในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ โดยการเปิดโอกาสและสนับสนุนให้เอกชนทั้งภายในและภายนอกเข้ามาประกอบการลงทุน รัฐบาลได้พัฒนาพื้นฐานทางเศรษฐกิจเพื่อส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจดังกล่าว ในขณะเดียวกันรัฐบาลได้วางแผนการศึกษาเพื่อผลิตพลเมืองให้มีคุณภาพทางเศรษฐกิจประการสำคัญ รัฐบาลได้กล่อมเกลากลเมืองให้ตระหนักสำนึกในความเป็นชาติ ความรักชาติ ความเป็นเอกภาพของคนภายในชาติ ซึ่งจะก่อให้เกิดความมั่นคง ความเป็นปึกแผ่นของชาติ อันเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างชาติให้พัฒนาถาวรต่อไป